

PAPER DETAILS

TITLE: Funeral Transactions of Foreigners Who Die in Turkey

AUTHORS: F Elif Çelik

PAGES: 257-293

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/410832>

TÜRKİYE’DE ÖLEN YABANCILARIN CENAZE İŞLEMLERİ

FUNERAL TRANSACTIONS OF FOREIGNERS WHO DIE IN TURKEY

Yrd. Doç. Dr./Asst. Prof. F. Elif Çelik*

Öz

Ölüm, bilimin çeşitli dalları tarafından incelenen; toplumsal yaşamda bir çok değişkenle fakat daha çok sosyalkültürel etmenlerle birlikte şekillenen; ne zaman, nasıl ve kimin için gerçekleşeceği bilinmeyen karmaşık bir olaydır. Hukuki açıdan ölümü önemli yapan, gerçek kişiliği sonlandırmasıdır. Ancak hukuksal kişiliğin, fiziksel kişilikten daha uzun yaşamasının mümkün olup olmadığı meselesi de tartışmalıdır. Cenaze işlemleri, kişilik hakkının ölüm sonrasında belirli bir art etki yaratması ile ilgili kabul edilmekte ve buna ilişkin hukuki düzenlemeler ulusal ve uluslararası düzeyde; ölen kişiye, onun yaşadığı hayata ve yakınlarının duyduğu acıya saygı gereği oldukça özenli ve belirli standartlara bağlanarak yapılmaktadır. Bu bağlamda ilk defa ölüm olayının bildirilmesi gerekmekte ardından da gömme, yakma ya da gönderme şeklinde gerçekleşecek cenaze işlemleri tesis edilmektedir. Türkiye’de ölen yabancıların cenaze işlemlerinin yürütülmesi ile ilgili olarak kabul edilen temel esas bu işlemlerin kamu hizmetleri kavramı içinde mütalaa edilerek vatandaş ve yabancı arasında ayırım gözetilmemesidir.

Abstract

Death is a complex incident studied by various branches of science, and shaped by many variables but mostly social-cultural factors in the community life; and which is not known when, how and for whom it will occur. In terms of law, what makes death important is that it terminates the real personality. However; the issue of forensic personality living more than the physical personality is controversial. Funeral services are accepted to be about the personal right creating a certain post-effect after death; and legislations regarding this at national and international levels are done diligently and tied to certain standards due to the respect for the deceased, the life he lived and the pain of his relatives. In this context, first, the death incident

* Ufuk Üniversitesi, Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye. felifcelik@gmail.com

** Makale Gönderim Tarihi: 10.11.2016; Makale Kabul Tarihi: 17.05.2017.

has to be reported, and then funeral services, which will be done as burial, cremation or transfer, are established. The main principle accepted about the execution of funeral services of the foreigners who decease in Turkey is that, no discrimination is done between the citizens and the foreigners by deliberating over these services within the notion of public services.

Anahtar Kelimeler: Ölüm, Yabancı cenazeler, Cenaze işlemleri, Gömme, Kremasyon.

Keywords: Death, Foreign funerals, Funeral services, Burial, Cremation.

Giriş

İnsanın, ömrü boyunca kendisine dahi sormaktan çekindiği çetin soru; gerçek anlamı ile hayatına mı ölümüne mi sahip olduğu ve hangisini daha çok sevdiği sorusudur. İnsan, hayat ve ölümün hakikat sırrına ilişkin çözümsüz bağdaşıklığını, her ölümün yeni bir doğum olduğu inancına yaslanarak kabul etmektedir. Hayat ve ölüm o kadar iç içedir ki eğer hayat kabul ediliyor ve fakat ölüm dışlanıyorsa aslında hayat, gerçek anlamı ile sevilmiyor demektir¹.

Türkiye’de ölen yabancıların² cenaze işlemlerinin makale çalışmamızın konusu olarak seçilmesinin gerisinde, ilk olarak Suriye’den can pahasına kaçış esnasında yaşanan trajediler, ölüme dair mekânsal bir organizasyon yapma imkan ve iradesi olmaksızın Türkiye’de ölen

¹ Louis Vincent THOMAS, *Ölüm*, (Çev.) Işın GÜRBÜZ, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, s.125. Uygarlık kavramı aracılığı ile kendini alabildiğince yücelten insan, yok olma düşüncesini içine sindiremediği için ölüme karşı tavır alarak ölümü aklileştirmekte ya da onu görmezden gelerek yok saymaktadır. Dolayısıyla tarihsel akış içerisinde ölüme geleneksel yaklaşım daha kamusal iken; modern yaklaşım ölümün özelleştirilmesi ekseninde ilerlemektedir. Philippe ARIES, *Batının Ölüm Karşısında Tavırları*, (Çev) M.Ali KILIÇBAY, Gece Yayınları, Ankara, 1991, s.113.

² Yabancı kavramı, Almanya, Hollanda, Fransa, İngiltere gibi birçok ülke hukukunda vatandaş kavramından hareketle tanımlamakta ve kavramın içeriksel ağırlığı vatandaş olmama unsuruna dayandırılmaktadır. Bülent ÇİÇEKLİ, *Yabancılar Hukuku*, Ankara, 2013, s.25; Gülören TEKİNALP, *Türk Yabancılar Hukuku*, İstanbul, 1998, s.6. Bir diğer ifade ile yabancıların tanımı genellikle izafi olarak yapılmakta ve bir devlete göre o devletin vatandaşı olmama hâli yabancı sayılma durumunu doğurmaktadır. Vedat Raşit SEVİĞ, *Türkiye’nin Yabancılar Hukuku*, İstanbul, 1981, s.13. Devletler Hukuku Enstitüsü’nün 1982 Cenevre Toplantısı’nda yapmış olduğu ve literatürde geniş ölçüde benimsenen klâsik tanıma göre yabancı, bir devlet ülkesinde bulunup o devletin vatandaşlığını hâlen iddiaya hakkı olmayan kimsedir. Yılmaz ALTUĞ, *Yabancıların Hukuki Durumu*, İstanbul, 1971, s.8. 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun üçüncü maddesinin (d) bendine göre yabancı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişiyi ifade etmektedir. Benzer şekilde 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun üçüncü maddesinin (ü) bendine göre yabancı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişiyi ifade etmektedir.

Yabancı kavramı yabancı devlet vatandaşı olanların yanı sıra hiçbir devletin vatandaşı olmayan vatansızları, göçmenleri, mültecileri ve sığınmacıları; NATO mensuplarını, uluslararası kuruluşlarda çalışanları, diplomatik temsilciliklerde olduğu gibi özel statülü kişileri ve (vatandaşlıklarından birisi o ülkenin vatandaşlığı olmamak şartı ile) birden çok vatandaşlığı olanları da kapsamaktadır. Aysel ÇELİKEL/Günseli ÖZTEKİN GELGEL, *Yabancılar Hukuku*, İstanbul, 2014, s. 17; Nuray EKŞİ, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, İstanbul, 2015, s.40-41; ÇİÇEKLİ, s.26; TEKİNALP, s.7. Kısaca Türkiye açısından yabancı kavramı, Türk vatandaşı olmamakla birlikte Türkiye’de bulunanları ifade etmektedir. EKŞİ, s.40-41.

yabancı sayısının günden güne artış göstermesi³; ikinci olarak ise ülkemizde yine artarak yaygınlaşan ve özellikle “*son durak turizmi*” olarak ifade edilen emekli yerleşik yabancı nüfus hareketliliği yatmaktadır⁴. Yabancıların; iklim, bağlantılı olarak uygun ve ucuz yaşam koşulları, kültürel ve tarihsel zenginlik sebepleri ile Türkiye’de bulunmayı ya da Türkiye’ye yerleşmeyi seçmeleri, sosyo-kültürel, dini ve ekonomik açıları ile bir bütün olarak yabancı toplumsal sermaye etkisi yaratmaktadır. Ortaya çıkan bu etkinin bir başka koldan beraberinde taşıdığı uzantısı, yabancıların, mezarlık tahsis talep ve ülkemizde gömülmeye yönelik tercihlerinin artması; yabancı mezar/mezarlıkları ile bağlantılı olarak cenaze işlemlerinin de farklı tartışma konuları açarak çoğalmasındır.

I. Ölümü Kavrama

Ölüm, son derece karmaşık algılanan; ne zaman, nasıl ve kimin için gerçekleşeceğine ilişkin saklı belirsizlik barındıran; toplumsal yaşamda birçok değişkenle ve fakat daha çok sosyo-kültürel etmenlerle birlikte şekillenen görece bir olaydır⁵.

³ Türkiye Cumhuriyeti İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından açıklanan verilere göre 2016 yılı itibarıyla Türkiye’de 2.778.878 Suriyeli bulunmaktadır (Erişim) <http://www.goç.gov.tr>. 20.12.2017.

⁴ Uluslararası emeklilik göçü, “*transmigration*” kavramı ile ifade edilmektedir. Bu bağlamda transmigrant, ulus devlet sınırlarını aşan, bu sınırların ötesinde bir yaşamı, ihtiyarına bağlı olarak sürdüren, çoklu ekonomik, politik, sosyal, örgütsel, dinsel ilişkileri geliştiren ve sürdüren kimse olarak tanımlanmaktadır. Russell KING, *Towards A New Map Of European Migration*, International Journal of Population Geography, Vol.8, 2002,s.97. Emeklilik göçü, 1960’larda kitle turizminde tatil anlayışını dönüştüren bir yeni aşama olarak doğmuş; 1980’lerde özellikle Akdeniz kıyılarındaki tatil beldelerinin emeklilik beldeleri olarak pazarlanması ile birlikte stratejik bir hedef kavram olarak gelişmiştir. RUSSELL, s.97. Emeklilik göçü, serbest tip göç hareketinin bir örneği olarak kabul edilmektedir. Serbest göç hareketinde temel belirleyici faktör, kişi ihtiyarıdır. Bu tip göç hareketi, hiçbir zaman yüksek oranlı değildir. Çoğunlukla eğitilmiş insanların, kendi ülkelerindeki idari ya da politik uygulamalarından duydukları memnuniyetsizliğe dayalı olarak başka bir ülkeye yerleşmelerine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Cemile ÜNDÜCÜ/Melike ERDOĞAN/Özge IŞIK, *Avrupa’da Uluslararası Emeklilik Göçü ve Bütünleşme Kapsamında Yönetime Katılım Üzerine İnceleme*, Yönetim Bilimleri Dergisi, Sayı 7, 2009, s.163. Emeklilik göçü kavramı kendi içinde gurbetçiler (expatriates), yerleşikler (residents), geri dönenler (returners), mevsimsel ziyaretçiler (seasonal visitors) ve turistler (tourists) olmak üzere beş farklı kategoride sınıflandırılmaktadır. Buna göre gurbetçiler, yaşadıkları bölgede yaşam biçimlerini oluşturan, ülkede kendi mülkü olan ve sürekli yer değiştiren grupları; yerleşikler, yasal yollarla geldikleri ülkede yılın iki ilâ altı ayını, kendi ikinci evlerini, akraba ya da yakınlarını ziyaret etmek amacı ile gelerek geçirenleri; geri dönenler, genellikle ikinci eve sahip olup düzensiz ziyarette bulunanları, mevsimsel ziyaretçiler, ülkenin belirli bir bölgesinde yaşayıp aynı yıl içerisinde geri dönmek üzere değişken sürelerde seyahat edenleri; turistler ise tatil amaçlı olarak geldikleri ülkede kısa bir zaman diliminde otel vb. yerlerde konaklayanları ifade etmektedir. Muammer TUNA/Çağlar ÖZBEK, *Küreselleşen Dünyada Turizm Bağlantılı Uluslararası Göçler ve Ulus Devlete Olan Aidiyetin Değişen Anlamı*, Adnan Menderes Üniversitesi Toplumsal Dönüşümler ve Sosyolojik Yaklaşımlar VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Ekim 2009, s.1072.

⁵ Türk Dil Kurumuna ait güncel sözlüklerde “olgu” ve “olay” karşılıkları için ortak paydada vakıa teriminin kullanıldığı ve eş değer anlam ihtiva eden tanımlamalar yapıldığı görülmekle birlikte hukuk felsefesinde ve terminolojisinde “olgu” ve “olay” birbirinden farklı anlamlara sahiptir. Hukukta “olgu”, duyulması, izlenmesi olanaksız ve fakat gerçekliği bulunan; gerçekleşmiş şeylerdir. Olgu deney yolu ile saptanmış dolayısıyla varsayımsal fikir tasarımlarından farklı, zaman ve yer özellikleri ile belirli somutlamalardır. Örneğin varlık ya da kişilik kavramları hukukta birer olgudur; ölümsüzlük değildir. “Olay” ise maddi ya da manevi yönleri ile bilincimizde beliren ve varlığını gözlemleyebildiğimiz gerçekliklerdir. Bu sebeple vakıa teriminin hukuktaki

Ölümle ilgili olarak çeşitli bilim disiplinlerinin farklı odak konuları bulunmasına karşın hepsinde ortak olan husus ölümün tanımlanma biçiminde kabul edilen objektif kriterlerdir. 19.yy’a gelinceye kadar ölümün teknik bir tanımı yapılmamıştır. İlk kez Emanuelle Fodere tarafından yapılan teknik ölüm tanımlamasında “*somatik ölüm*” yani beyin ölümü kavramına yer verilmiştir⁶. Buna göre temel vücut fonksiyonları olarak kabul edilen merkezi sinir sistemi, solunum ve dolaşım fonksiyonlarının geri dönülmez şekilde sona ermesi hadisesi ölümdür. Somatik ölümle birlikte, özellikle beyin sapındaki solunum ve dolaşım merkezinin devre dışı kalmasına bağlı olarak tüm organ ve dokular canlılık durumunu yitirdiğinde “*hücrel ölüm*” yani biyolojik ölüm gerçekleşmektedir. Hukuken geçerli ölüm tanımı, somatik ölüm tanımıdır; bir diğer ifade ile ölen kişi ile ilgili hukuksal işlemler sürecinin başlayabilmesi için diğer organ ve dokuların da işlev kaybı beklenmemektedir⁷.

Gelecek ütopyası ölümsüzlük üzerine olsa da bugünkü gerçeklikte ölüm olayı, bilimin çeşitli dalları tarafından incelenmekte ve farklı yönleri ile kavranmaya çalışılmaktadır. Ölüme ilişkin sosyolojik düşüncenin gelişimine, ölümün ve ölmenin sosyal bir olgu olarak kabulü katkı sağlamaktadır. Diğer bir ifade ile sosyolojide ölümün, iki yönlü bir olgu olduğu belirtilmektedir. İlk yönüyle ölüm, doğrudan ölen kişi ile ilgidir; çünkü ölüm, biyolojik ve sosyal hayata ilişkin tüm dinamiklerin sonlanmasına ilişkin bir süreçtir. İkinci yönüyle ölüm, ölen kişinin birlikte var olduğu “*diğerleri*” ile ilgilidir; çünkü ölüm, sosyal ilişkiler ağında diğerleri için bir yoksunluk sürecidir⁸. Psikolojide ölüm, ruhsal derinlik ile ilgilidir ve ölümü

karşılığı olaydır. Ölüm, hukukta bir olaydır. Ernest HIRŞ, *Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Dersleri*, (Çev.) Selçuk Baran VEZİROĞLU, Ankara, 2001, s.1-3, 195-197.

⁶ Beyin ölümü kavramı, 20.yy’da tıptaki ilerlemelere bağlı olarak doğmuştur. Önce solunum ve dolaşım, cihazlar yolu ile suni olarak desteklenerek yaşam süresi uzatılmış; sonra kan grubu ve subgruplarının, antibiyotiklerin bulunması, bağışıklık sisteminin bilinmeyenlerine yönelik kaydedilen gelişmeler ile birlikte doku ve organ transplatasyonları gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Beyin ölümü kavramı esasen, insan organizmasının yaşam ile ilgili olarak kilit bir alanını oluşturan beyin sapındaki solunum ve dolaşım merkezinin canlılığını yitirdiğini ve böylece tıbbın imkanları ile artık yaşama ümidi kalmamış kişilerden, yaşama ümidi bulunan kişilere organ ve doku transplatasyonu yapılmasını sağlamak amacı ile ortaya atılmıştır. Sermet KOÇ/Muhammet CAN, *Ölü Kavramı ve Ölü Muayenesi*, (Erişim)<http://www.klinikgelisim.org.tr>. 20.08.2016, s.11.

⁷ Lütfü HANOĞLU, *Ölüm Tanımı ve Beyin Ölümü*, Milletlerarası Özel Hukuk Perspektifi ile Bio-hukuk-Toplantı Sunumları ve Tartışmalar, Çanakkale, 2012, s.53-55; Ümit GEZDER, *Ölüm Sonrası Hatırayı Koruma Doktrini ve Ölüm Sonrası Kişiliğin Korunması*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 65, Sayı 1, 2007, s.209; KOÇ/CAN, s. 11.

⁸ Esra BURCU/Emel AKALIN, *Ölüm Olgusuna İlişkin Sosyolojik Tartışmalar*, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları, Yıl 5, Sayı 8, Bahar 2008, s.31. Ölümün sosyolojik tartışmasında, ölüme ilişkin kavramsal bölümlerlerin yapıldığı görülmektedir. Özellikle “sosyal ölüm” kavramı, sosyal yalnızlık, sosyal izolasyon kavramları ile ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda bitkisel hayattaki kişilerin, yaşlı kişilerin, aids ve vb. hastalık taşıyıcılarının, şiddetli seyirde deliliği olanların yerleştirildikleri kurumlarda etiketlenerek sosyal ölü konumuna getirildiği görülmektedir. Moydra SIDEL, *Death, Dying and Beravement, Ageing in Society an Introduction to Social Gerontology*, London, 1996, s.152. Ölüm olayına dayanan bir diğer tartışma konusu, “doğal olmayan ölüm” algısı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Buna göre doğal ölüm, şiddete, kazaya veya hastalığa bağlı zamansız ölümden kendini sakınabilmiş olanlar için yaşlanmanın doğal bir sonucu olarak görülmekte iken doğal olmayan ölüm, yaşam akışı içinde çeşitli nedenlere bağlı olarak gerçekleştiğinden daha çok sosyal bağlam içinde şekillenmektedir. BURCU/AKALIN, s.32.

kavrayış oldukça bireyseldir. Burada ölümden kaçınmanın ya da bazı durumlarda ölümü aramanın güdüsel olduğu kabul edilmekte ve ölüm korkusu üzerinde yoğunlaşmaktadır⁹. Sosyal antropolojide ise şimdi ve geçmişte, kültürlerin ölümü nasıl anlamlandırdıkları ve ölüme nasıl yaklaştıkları araştırılmakta; kültürler arası karşılaştırmalarda bulunmaktadır¹⁰.

Hukuki açıdan, ölüm, gerçek kişiliği sonlandıran bir olay olması yönüyle incelenmektedir. Türk Medeni Kanunu¹¹ madde yirmi sekize göre “*kişilik, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlar ve ölümle sona erer*”. Ölümün, kişisel durum sicili olarak ölüm kütüğüne kayıt edilmesi gereği Türk Medeni Kanunu’nun kırk üçüncü maddesinde ifade edilmektedir. Yine Türk Medeni Kanunu’nu madde yirmi dokuzda ispat külfetine ilişkin olarak “*bir hakkın kullanılması için bir kimsenin sağ veya ölü olduğunu veya belirli bir zamanda ya da başka bir kimsenin ölümünde sağ bulunduğunu ileri süren kimse, iddiasını ispat etmek zorundadır*” hükmü yer almaktadır. Özellikle miras hukuku açısından ölüm anının tespiti önem arz eden bir konudur. Mirasın, miras bırakanın ölümü ile açılması (TMK m.575) anından itibaren kanunda öngörülen ayrık durumlar saklı kalmak üzere mirasçılar, miras bırakanın aynı haklarını, alacaklarını, diğer malvarlığı haklarını, taşınır ve taşınmazlar üzerindeki zilyetliklerini doğrudan doğruya kazanır ve miras bırakanın borçlarından da kişisel olarak sorumlu olur (TMK m.599/I).

Ölüm olayını hukuken tartışmalı hale getiren husus, postmortal yani ölüm sonrası kişilik hakkı kavramı ile ilgilidir. Zira yaşama hakkı kişisel özgürlüklerin temelidir ve sınırsız olarak geçerlidir. Ancak “kişilik hakkının” ölen insanı etkileyip etkilemeyeceği veya nasıl etkileyeceği belirsizdir¹². Kişiliğin, Türk Medeni Kanunu madde yirmi sekiz bağlamında ölümden önce sona ermesi mümkün değildir. Çünkü kişinin sırf insan olmasından kaynaklanan ve irade ile ortadan kaldırılamayacak; aynı zamanda ulusal ve uluslararası hukuk kuralları ile teminat altına alınmış hakları söz konusudur.

Kişiliğin ölümden sonra sona erip ermeyeceği yani hukuksal kişiliğin, fiziksel kişilikten daha uzun yaşamasının mümkün olup olmadığı sorusunun yanıtı, kişilik hakkının korunması kapsamında değerlendirilmektedir. Burada kişiliğin bazı etkilerinin ölümden sonra da sürdüğü kabulü esastır. Kişinin bedensel varlığının yeryüzündeki kalıtı olan cansız bedenine nasıl bir

⁹ BURCU/AKALIN, s.34.

¹⁰ BURCU/AKALIN, s.34.

¹¹ RG: 08.12.2001 (T), 24607 (S)

¹² Çağlar ÖZEL, *Medeni Hukuk Açısından Ölüm Anının Belirlenmesi ve Ceset Üzerindeki Hakka İlişkin Bazı Düşünceler*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 51, Sayı 1, 2002, s.61.

cenaze işlemi uygulanacağına ilişkin karar verme hakkı, kişiliğin özgür gelişimi ile ilgilidir¹³. Ancak kişinin bu hakkını ölümünden sonra kullanması mümkün değildir. O hâlde ölen kişinin yerine beden kalıntısı üzerinde yakınlarının kişilik hakkı, (kendine özgü bir mutlak hak)¹⁴, olduğunun kabulü zorunlu hâle gelmektedir. Bir diğer ifade ile cenaze hakkı, tam manâsı ile kişilik hakkı kavramının içine yerleştirilememektedir ancak bu hakkı, kişilik hakkı kavramının uzağında düşünmek de mümkün değildir. Bu düşünceden hareketle beden kalıntısının korumasına, kalıntının üzerinde öncelikle kimin söz sahibi olacağına belirlenmesine, gömülme biçiminin, gömülme yerinin ya da kalıntıdan bir parça alınıp alınmayacağına karar verilmesine ilişkin işlemler, kişilik hakkının ölüm sonrasında belirli bir art etki yaratması ile ilgili kabul edilmektedir. Dolayısıyla ölenin cansız bedenine, mezarına ya da saygınlığına ilişkin tecavüzler karşısında yerine göre daha önceden kendisi tarafından atanmış olan bir vasiyeti tenfiz memuru ya da yakınları, sadece ölenin çıkarlarını ve kişilik hakkını dikkate alarak onun açık ya da örtülü arzularına uygun bir hukuksal korumayı talep etme hakkına sahiptir¹⁵.

II. Türkiye’de Ölen Yabancıların Cenaze İşlemleri

Yaşam sonlandıktan sonra, maddi manada, insanın geride bıraktığı tek şey olan beden kalıntısının olabildiğince çabuk¹⁶ ve ne şekilde elden çıkarılacağı ile ilgili hukuki düzenlemeler, cenaze işlemleri başlığı altında her ülkenin milli hukukunda ayrıca düzenlenmektedir. Ancak bu konuda tarih boyunca kabul edilmiş evrensel standart, cenaze işlemlerinin ölen kişiye, onun yaşadığı hayata ve yakınlarının duyduğu acıya duyulan saygı gereği oldukça özenli, onurlu ve ağırbaşlı şekilde yürütülmesi gereğidir¹⁷.

Türkiye’de ölen yabancıların cenaze işlemleri ile ilgili düzenlemeler, çeşitli hukuki metinlerde dağınık şekilde yer almaktadır. Bu bağlamda ölümle ilgili işlem sırası takip edilerek aşağıda ilk

¹³ ÖZEL, s.62.

¹⁴ Aydın ZEVLİLİLER/Mehmet Beşir ACABEY/Emre GÖKYAYLA, *Medeni Hukuk-Giriş-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku-Aile Hukuku*, Ankara, 1999, s.452; GEZDER, s.215.

¹⁵ Rona SEROZAN, *Kişilik Hakkının Korunması İle İlgili Bazı Düşünceler*, Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, Sayı 14, 1977, s.109.

¹⁶ Birçok psikiyatrist, cenaze işlemlerinde aceleci davranılmasını; ölüm stresinden biran önce kurtulmak ve yastan çıkmak duygusuyla bağdaştırarak açıklamakta; bu kadar telaşlı insanların çoğu problemlerinin gerisinde kendilerini günahkar hissetmelerinin olduğunu doğrulamaktadır. Louis Vincent THOMAS, *Funeral Rights: An Overview*, *Encyclopedia Of Religion*, (Çev.) Nermin ÖZTÜRK, 2005, s.238.

¹⁷ Cenaze Hizmetlerine İlişkin Avrupa Standartı (EN 15017:2005) giriş kısmının son cümlesinde cenaze işlemleri ile ilgili yürütülecek olan milli ve milletlerarası işbirliklerine yönelik “faziletli” davranma sorumluluğundan; cenazelerin nakli ile ilgili organizasyonu düzenleyen 3.5.6 maddesinde ise “ağırbaşlı” davranma sorumluluğundan bahsedilmiştir. Benzer şekilde Amerika Birleşik Devletleri Dış İşleri Bakanlığı’nın Konsolosluk İşleri İnsan Kalıntılarının Elden Çıkarılmasına Dair Genelgesi’nin (CT:CON-433;2013) özet metni (b) bendinde “özenli izahat” ifadesi kullanılmıştır.

olarak ölümün bildirilmesine ardından da cenaze işlemlerine ilişkin düzenlemelere değinilecektir.

A. Yabancıların Ölüm Olaylarının Bildirilmesi

Geleneksel toplumlarda ölüm olayı ilk olarak ölenin yakınlarının feryatları, ağlamaları ve komşularına haber vermeleri ile duyurulmuştur. Bu duyurunun muhataplarının artırılması amacıyla çoğu zaman haberci çıkarılmış ve bu haberci evleri tek tek dolaşarak civara ölüm haberini vermiştir. Modern zamanın toplumları ise ölüm olayını belediye anonsları, gazete ilânları veya teknolojinin elverdiği diğer iletişim araçlarını kullanarak bildirmeye başlamıştır. Denilebilir ki ölümü duyurma sistemi, yaşam alanının büyüklüğüne göre değişmekte; ölüm kentlerde meydana gelmişse ölümün duyurulacağı ve ölümü bilen kişi sayısı azalmaktadır¹⁸.

Türkiye’de ölen yabancıların ölüm olaylarının bildirilmesi ile ilgili düzenlemeleri içeren uluslararası hukuki metinler Ahvali Şahsiye Konusunda Milletlerarası Malumat Teatisi Hakkında Sözleşme¹⁹, Kişi Halleri Konusunda Milletlerarası Karşılıklı Bilgi Verilmesine İlişkin Sözleşme²⁰, Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi²¹ ile Bazı Ölümünün Tespitine Ait Sözleşme’dir²².

Türkiye’de ölen yabancıların ölüm olaylarının bildirilmesi ile ilgili düzenlemeleri içeren ulusal hukuki metinler ise Nüfus Hizmetleri Kanunu²³, Nüfus Hizmetleri Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik²⁴, Türkiye’de Oturan Yabancıların Nüfus Kayıtlarının Tutulması Hakkında Yönetmelik²⁵, Mezarlık Yerlerinin İnşası İle Cenaze Nakil ve Defin İşlemleri Hakkında Yönetmelik²⁶ ile Yabancıların Ölüm Olaylarının Bildirilmesine İlişkin Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü 71 Sayılı Genelgesi’dir.

¹⁸ Adem SAĞIR, *Toplu Merasimlerden Belediye Hizmetlerine Kurumsallaşan Ölüm Bağlamında Bir Ölüm Sosyolojisi Denemesi*, Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic, Sayı 7/2, Bahar 2012, s.908.

¹⁹ RG: 13.07.1962 (T), 11153 (S)

²⁰ RG: 17.06.2003 (T), 25141 (S)

²¹ RG: 29.05.1975 (T), 15249 (S)

²² RG: 09.09.1971 (T), 13959 (S)

²³ RG: 29.04.2006 (T), 26153 (S)

²⁴ RG: 23.11.2006 (T), 26355 (S)

²⁵ RG: 20.10.2006 (T), 26325 (S)

²⁶ RG: 19.01.2013 (T), 28533 (S)

1. Uluslararası Düzenlemeler

a. Ahvali Şahsiye Konusunda Milletlerarası Malumat Teatisi Hakkında Sözleşme.

Kişisel hâller ile ilgili olaylar, aileye ve vatandaşlığa ilişkin konularda üye ülkelerin hukuklarını inceleyerek yürürlükte bulunan hükümleri uyumlu hale getirmek üzere çalışmalar yapan Milletlerarası Ahvali Şahsiye Komisyonu'nun (CIEC²⁷) 1958 tarihli “Ahvali Şahsiye Konusunda Milletlerarası Malumat Teatisi Hakkında Sözleşme”si on maddeden ibaret olup Sözleşme'nin giriş paragrafında Sözleşme'nin amacının kişi hâllerine ilişkin meselelerde hükümetler arası bilgi paylaşımını sağlamak olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda ölüm, kişiliği sona erdiren bir hal olması sebebiyle Sözleşme'nin kapsamına dahil bir konu olarak Sözleşme'nin birinci, ikinci ve dördüncü maddelerinde hükme bağlanmıştır.

Sözleşmenin birinci maddesi uyarınca ölen kişinin doğum yeri diğer âkit devletlerden birisinin ülkesinde ise, ölümün o yerin ahvali şahsiye memuruna (nüfus memuru) bildirilmesi gerekmektedir. Bildirimin nasıl yapılacağı hususunda Sözleşme'nin ikinci ve dördüncü maddelerinde düzenleme bulunmaktadır. Buna göre asıl olan, bir yabancıya ait ölüm belgesi düzenlenirken ilgili memurunun, ölenin doğum yeri diğer âkit devletlerden birinin ülkesinde ise, o yerin ahvali şahsiye memuruna (nüfus memuru) düzenleme veya tescil tarihini izleyen sekiz gün içerisinde posta yolu ile haber vermesidir (m.2). Ancak ölüm olayının o devletin yetkili makamlarına posta yolu haricinde diplomatik usullerle bildirilmesi de mümkündür (m.4).

Sözleşmenin ikinci maddesi ve Sözleşme'ye ek bir numaralı örnek uyarınca ölüm belgesinin, ahvali şahsiye memuru (nüfus memuru) tarafından imza edilmesi ve resmi mühür ile mühürlenmesi gerekmektedir.

b. Kişi Hâlleri Konusunda Milletlerarası Karşılıklı Bilgi Verilmesine İlişkin Sözleşme.

12 Eylül 1997'de Neuchatel'de Fransa, Yunanistan, İtalya, Portekiz ve Türkiye arasında imzalanan “Kişi Hâlleri Konusunda Milletlerarası Karşılıklı Bilgi Verilmesine İlişkin Sözleşme²⁸” yirmi üç maddeden ibaret olup Sözleşme'nin giriş paragrafında Sözleşme'nin amacının sözleşmeyi imzalayan Milletlerarası Ahvali Şahsiye Komisyonu'na üye devletler arasında kişisel hâl alanındaki ilişkileri kolaylaştırmak, geliştirmek ve özellikle ülkelerinde

²⁷ Commission Internationale de l'état Civil/International Commission On Civil Status, 25 Eylül 1950'de İsviçre'nin Bern kentinde Fransa, Belçika, Lüksemburg, Hollanda, İsviçre arasında imzalanan bir protokol ile kurulmuştur. Türkiye, 1953 yılında Komisyon'a dahil olmuştur. Komisyonun mevcut üyeleri; Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, Hırvatistan, İspanya, İngiltere, İtalya, İsviçre, Macaristan, Lüksemburg, Portekiz, Polonya, Yunanistan ve Türkiye'dir (Erişim)<http://www.ciec1.org>. 30.08.2016.

²⁸ Convention On The International Exchange Of Information Relating To Civil Status

yerleşik kişilerin idari işlemlerini daha çabuk yürütmek ve tam bir uyum içerisinde karşılıklı bilgi verilmesini sağlamak olduğu ifade edilmiştir²⁹.

Ahvali Şahsiye Konusunda Milletlerarası Malumat Teatisi Hakkında Sözleşme'nin birinci maddesindeki düzenlemeye benzer şekilde Kişi Hâlleri Konusunda Milletlerarası Karşılıklı Bilgi Verilmesine İlişkin Sözleşme'nin dördüncü maddesi uyarınca ölen kişi, diğer bir âkit devletin ülkesinde doğmuşsa, ölümün gerçekleştiği üye devletin nüfus memuru, ölümü nüfus kütüğüne işlemek ve ölenin doğum yeri ülkesinin nüfus memuruna ölüm belgesi örneğini göndermekle yükümlüdür. Bu yükümlülüğün yerine getirilmesi, yabancının ölümünün vatandaşı olduğu Devlet makamlarına bildirilmesi anlamına gelmektedir. Ahvali Şahsiye Konusunda Milletlerarası Malumat Teatisi Hakkında Sözleşme'den farklı olarak Kişi Hâlleri Konusunda Milletlerarası Karşılıklı Bilgi Verilmesine İlişkin Sözleşme'de ölen kişinin evli olmasına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre ölen kişi evli ise ve eşinin doğum yeri ya da evlenmenin gerçekleştiği yer başka bir üye devletin ülkesi ise, nüfus memurunun, o yerin nüfus memuruna ölüm belgesi örneğini gönderme yükümlüğü bulunmaktadır (m.4/II).

Bildirim yükümlülüğüne ilişkin olarak yine Ahvali Şahsiye Konusunda Milletlerarası Malumat Teatisi Hakkında Sözleşme Sözleşme'den farklı olarak Kişi Hâlleri Konusunda Milletlerarası Karşılıklı Bilgi Verilmesine İlişkin Sözleşme'de düzeltme kayıtlarından bahsedilmektedir. Buna göre bir âkit devletin nüfus memuru, nüfus kütüğüne ölümüne ilişkin bir düzeltme kaydederse, ölen kişinin doğum yeri diğer bir âkit devletin ülkesinde ise o yerin nüfus memuruna düzeltilmiş nüfus kayıt örneğini de göndermekle yükümlüdür (m.5). Sözleşmenin beşinci maddesinin üçüncü fıkrasında “*düzeltilme*” ile kast edilenin kişilerin durumuna ilişkin bir soruna ya da asalet ve onursal nitelik hakkı üzerinde bir düzenlemeye yer vermeksizin nüfus kaydındaki hatayı düzelten yetkili makamdan çıkan bir kararın nüfus kütüğüne işlenmesi işlemi olduğu belirtilmiştir.

Sözleşmenin yedinci maddesinde bildirimler ve kayıt örneklerinin, gönderilen devletin makamlarınca kendi mevzuatına uygun kullanılacağı; dokuzuncu maddesinde bildirimler ve kayıt örneklerinin bunları düzenleyen makamın resmi dilinde kaleme alınacağı hükmü yer

²⁹ Sözleşmenin 16. maddesi çerçevesinde “Ahvali Şahsiye Konusunda Milletlerarası Malumat Teatisi Hakkında Sözleşme” ile “Kişi Hâlleri Konusunda Milletlerarası Karşılıklı Bilgi Verilmesine İlişkin Sözleşme”ye birlikte taraf olan devletler arasındaki ilişkilerde “Kişi Hâlleri Konusunda Milletlerarası Karşılıklı Bilgi Verilmesine İlişkin Sözleşme”, “Ahvali Şahsiye Konusunda Milletlerarası Malumat Teatisi Hakkında Sözleşme”nin yerine geçmekte ve öncelikle uygulanmaktadır.

almaktadır³⁰. Söz konusu düzenlemeler, ölüme ilişkin bilgi ve kayıt örnekleri bakımından da geçerlidir.

Kişî Hâlleri Konusunda Milletlerarası Karşılıklı Bilgi Verilmesine İlişkin Sözleşme hükümlerinde Ahvalî Şahsiye Konusunda Milletlerarası Malumat Teatisi Hakkında Sözleşme Sözleşme’den farklı olarak bildirim yükümlüğünün ne şekilde yerine getirileceğine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.

c. Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi. Konsolosluk ilişkileri, ayrıcalıkları ve bağımsızlıkları hakkında uluslararası bir sözleşmenin anayasa ve sosyal sistemlerin farklılığı ne olursa olsun ülkeler arasındaki dostluk ilişkilerinin geliştirilmesine katkıda bulunacağı inancı ile 24 Nisan 1963 tarihinde Viyana’da imzalanan “Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi”nin³¹ ölüm, vesayet veya kayyımlik ile deniz ve uçak kazaları hakkında bilgi verme kenar başlığını taşıyan otuz yedinci maddesinin (a) bendinde yabancıların ölüm olaylarının bildirilmesine ilişkin bir düzenleme yer almaktadır. Buna göre kabul eden devletin yetkili makamları, gönderen devletin bir vatandaşının ölümü halinde ölümün gerçekleştiği görev çevresindeki konsolosluğu haberdar etmekle yükümlüdür. O hâlde Türkiye’de gönderen devletin bir vatandaşının ölümünün, ölümün gerçekleştiği görev çevresindeki Konsolosluğa bildirilmesi gerekmektedir.

Ölümün, gönderen devletin Konsolosluğuna bildirilmesi ile ilgili olarak Sözleşme’de açık bir süre düzenlenmemiş olmakla birlikte bildirimin derhal yapılması gerektiği ifade edilmektedir.

d) Bazı Ölümün Tespitine Ait Sözleşme. 14 Eylül 1966 tarihinde Atina’da Almanya, Avusturya, Belçika, Fransa, Yunanistan, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, İsviçre ve Türkiye arasında imzalanan “Bazı Ölümün Tespitine Ait Sözleşme”nin amacı kaybolmuş ve bedeni bulunamamış ya da ölümüne kesin gözle bakılmasını gerektiren durumlarda kaybolmuş kişilerin ölümünün beyan ve ilân edilmesine ilişkin düzenlemeleri yapmaktır.

Sözleşmenin birinci maddesi uyarınca kaybolmuş ve bedeni bulunamamış ya da ölümüne kesin gözle bakılmasını gerektiren durumlarda kaybolmuş kişiler hakkında yetkili adli veya

³⁰ Sözleşmenin 1 no’lu ekinde bulunan ölüm belgesi örneğine göre ölüm belgesinde ölüm tarihi (gün, ay ve yıl olarak), ölüm yeri, ölen kişinin adı ve soyadı, ölen kişinin doğum tarihi, doğum yeri, cinsiyeti, aile kütüğü numarası, aile kütüğünün bulunduğu yer, son eşinin adı ve soyadı, ölünün babasının adı ve soyadı, ölünün anasının adı ve soyadı, belgenin veriliş tarihi (gün, ay ve yıl olarak) ile imzalayanın soyadı, imzası ve mührü hususları bulunmaktadır.

³¹ Vienna Convention On Diplomatic Relations

idari makam, bu ölümü beyan ve ilân etmeye yetkilidir. Ancak bu yetkinin kullanılması şu şartlarla mümkündür;

- bu kayıp, söz konusu makamın mensup olduğu devlet ülkesinde veya bu devlete kayıtlı bir geminin ya da hava gemisinin seferi sırasında cereyan etmiş olmalı,
- kaybolan kişi söz konusu devletin vatandaşı olsun veyahut yerleşim yeri ya da meskeni adı geçen devletin ülkesinde bulunmalıdır.

Sözleşmenin ikinci maddesi üye devletlerin ülkesi dışında gerçekleşmiş kesin ölüm halinde, hiçbir belge düzenlenmemiş veya elde edilememişse, bu hususta yetkili adli veya idari makamın bu ölümü beyan ve ilân edeceğini hükme bağlamaktadır. Ancak bu yetkinin de kullanılabilmesi için

- bu kayıp, söz konusu makamın mensup olduğu devlet ülkesinde veya bu devlete kayıtlı bir geminin ya da hava gemisinin seferi sırasında cereyan etmiş olmalı,
- kaybolan kişi söz konusu devletin vatandaşı olsun veyahut yerleşim yeri ya da meskeni adı geçen devletin ülkesinde bulunmalıdır.

Kaybolmuş ve bedeni bulunamamış ya da ölümüne kesin gözle bakılmasını gerektiren durumlarda kaybolmuş kişilerin ölümünün beyan ve ilân edilmesine ilişkin birinci ve ikinci maddeler uyarınca verilen kararların, Sözleşme'nin dördüncü maddesi uyarınca kararı veren devletin kişi hâlleri sicillerine de tescil edilmesi gerekmektedir. Böylelikle, kaybolmuş ve bedeni bulunamamış ya da ölümüne kesin gözle bakılmasını gerektiren durumlarda kaybolmuş kişilerin ölümleri, üye devletler bakımından da ayrıca bir işlem tesisine gerek olmaksızın geçerli kabul edilmiş olacaktır (m.4/II).

2. Ulusal Düzenlemeler

a. Nüfus Hizmetleri Kanunu. Kişilerin doğumlarından ölümüne kadar kişisel ve medeni durumlarına, vatandaşlığına veya bunlarda meydana gelebilecek değişikliklere ait doğal ve hukuki olayların belirlenip saptanması, bu konularla ilgili kütüklere yazılması, elektronik ortamda ulusal adres ve veritabanı oluşturulması, nüfus kayıtları ile adres bilgilerinin ilişkilendirilmesini sağlamak amacıyla çıkarılan “Nüfus Hizmetleri Kanunu”, Türk vatandaşları, doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve bunların altsoyları ile Türkiye’de bulunan yabancıların nüfus hizmetlerinin, yürütülmesine ve geliştirilmesine ilişkin usul ve esasları kapsamaktadır.

Türkiye’de oturan yabancıların nüfus kayıtları kenar başlığını taşıyan sekizinci madde uyarınca 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu³² kapsamındaki yabancılara, diplomatik misyon mensupları hariç olmak üzere, kimlik numarası vermeye ve yabancılar kütüğüne kaydetmeye İç İşleri Bakanlığı yetkilidir. Bu bağlamda yabancıların Türkiye’de meydana gelen nüfus olaylarına³³ ilişkin olarak nüfus müdürlüklerine yapılan başvurular üzerine ilgili olaya ilişkin form düzenlenmekte, bu formun örneği bir kişiye verilmek üzere form, özel bir dosyada saklanmaktadır³⁴.

Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun ölümün bildirilmesi ile ilgili düzenlemeyi içeren otuz birinci maddesinde ölen kişinin vatandaş ya da yabancı olmasına göre bir ayırım yapılmamıştır. Bu bakımdan madde, Türkiye’de ölen yabancıların ölüm olaylarının bildirilmesi hususunu da kapsamaktadır. Düzenlemeye göre şehir ve kasabalarda ölüm olayını bildirmeye yetkili olanlar, Umumi HıfzıSıhha Kanunu³⁵ gereğince defin ruhsatı verecekler; köylerde, varsa resmi tabip veya sağlık kuruluğu yetkilileri, yoksa köy muhtarları; hastane ve bakım evi gibi sağlık kurumlarında kurum amirlikleri; doğal afetlerde mülki idare amirlerince görevlendirilecek memurlar; adli olaylarda ve kazalarda ilgili Cumhuriyet savcılıklarıdır. Bu kişiler, ölümün meydana geldiği tarihten itibaren on gün içerisinde Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü’ne ya da nüfus müdürlüğüne bildirim yükümlülüğü altındadır³⁶.

Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun ölümün bildirilmesi ile ilgili düzenlemeyi içeren otuz birinci maddesinin Türkiye’de ölen ve yabancılar kütüğünde kaydı bulunan yabancılar bakımından geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Zira, otuz birinci maddenin dördüncü fıkrasında ölen kişinin kaydının bulunmaması ihtimali düzenlenmiştir. Buna göre ölen kişinin kaydı yok ise kendisinin Türk vatandaşı olup olmadığı araştırılmakta, yapılan araştırmanın neticesinde ölen kişinin Türk vatandaşı olduğu ve ailesi tespit edilirse ilgili hakkında öncelikle bir doğum tutanağı düzenlenmekte, aile kütüğüne önce doğum olayı daha sonra ölüm olayı işlenmektedir. Otuz

³² RG: 11.04.2013(T); 28615(S)

³³ Nüfus olayı, Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun “Tanımlar” başlığını taşıyan üçüncü maddesinde doğum, ölüm, evlenme, boşanma, evlat edinme, tanıma, kayıt düzeltme, soy bağının düzeltilmesi, gaiplik gibi kişisel durumlarda değişiklik meydana getiren olay biçiminde ifade edilmektedir (m.3/y).

³⁴ Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun sekizinci maddesinde 19.10.2017 tarihinde değişiklik yapılmadan önce hüküm, Türkiye’de herhangi bir amaçla en az doksan gün süreli ikâmet izni alan yabancıların, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından yabancılar kütüğüne kaydedileceği ve bu kütüğe kaydı yapılan yabancıların, her tür nüfus olaylarını nüfus müdürlüklerine bildirme yükümlülüğü bulunduğunu hususunu düzenlenmekte idi.

³⁵ RG: 06.05.1930 (T), 1489 (S)

³⁶ Kanuni süre geçtikten sonra nüfus müdürlüklerine gelen ölümlere ait tutanaklar resmi sağlık kurumları kayıtlarına veya diğer resmi belgelere dayanılarak düzenlenmiş ise nüfus müdürlüklerince kabul edilip işleme alınmaktadır (m.31/2).

birinci maddenin dördüncü fıkrasında Türkiye’de ölen ve yabancılar kütüğünde kaydı bulunmayan yabancıların ölümlerinin ne şekilde bildirileceği hususu açık bırakılmıştır.

b. Nüfus Hizmetleri Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ile 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu hükümlerine dayanılarak hazırlanmış olan Yönetmeliğin amacı, kişilerin doğumlarından ölümlerine kadar kişisel ve medeni durumlarında, uyrukluğunda meydana gelebilecek değişikliklere ait doğal ve hukuki olaylarının belirlenip saptanması, bu amaçla düzenlenmiş kütüklere yazılması, hizmetlerin yürütülüşünde izlenecek yöntemlerin belirlenmesi ve uygulamada yeknesaklık sağlanmasıdır.

Yönetmeliğin dokuzuncu kısmı ölümü düzenlemektedir. Yabancıların ölümü kenar başlığını taşıyan altmış sekizinci madde uyarınca Türkiye’de ölen yabancının ölümü üç nüsha ölüm tutanağı ile birlikte nüfus müdürlüğüne bildirilmektedir. Bu tutanak örneklerinden biri ilgiliye verilmekte diğeri, yabancılar ölüm dosyasına konulmakta bir diğeri de varsa ikâmet tezkeresi ile birlikte il emniyet müdürlüğüne gönderilmektedir (m.68/II).

Aynı maddenin üçüncü fıkrasında Ahvali Şahsiye Konusunda Milletlerarası Malumat Teatisi Hakkında Sözleşmeye taraf devlet vatandaşlarının Türkiye’de ölmeleri halinde, çok dilli hazırlanan bir ölüm kayıt örneğinin ilgilinin yetkili makamlarına iletilmek üzere üç nüsha olarak düzenleneceği ifade edilmektedir. Örneklerden biri ilgilinin dosyasında saklanmakta diğer iki örnek ise Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü’ne gönderilmektedir.

Türk vatandaşı ile evli olan bir yabancının Türkiye’de ölmesi durumunda ölümünün nüfus müdürlüğüne bildirilmesinin ardından nüfus müdürlüğünce diğer kişisel durum değişiklikleri özel kütüğünden numara verilmek suretiyle Türk vatandaşının kaydının düşünceler alanına olaya ilişkin açıklama yapılmakta ve kişinin medeni hali dul olarak düzeltilmektedir. Ölümüne ilişkin belge ise kayıt düzeltme formuna eklenmek suretiyle ilgilinin dosyasında saklanmaktadır (m.68/I).

c. Türkiye’de Oturan Yabancıların Nüfus Kayıtlarının Tutulması Hakkında Yönetmelik. 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununa dayanılarak hazırlanmış olan Yönetmeliğin amacı Türkiye’de herhangi bir amaçla en az altı ay süreli yabancılara mahsus ikâmet tezkeresi alan yabancıların kimlik bilgilerinin ve beyan edecekleri nüfus olaylarının yabancılar kütüğünde tutulmasına ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.

Yönetmeliğin ölüm kenar başlığını taşıyan on dokuzuncu maddesi uyarınca Türkiye’de herhangi bir amaçla en az altı ay süreli yabancılara mahsus ikâmet tezkeresi almış bir yabancının ölümü, ölüm belgesinin nüfus müdürlüğüne gönderilmesi ile bildirilmiş olmaktadır.

Ölüme yönelik düzenlenen bu belgenin nüfus müdürlüğüne intikal etmesini takiben ölen yabancı için yabancılar veri giriş formu³⁷ adı verilen bir belge düzenlenmekte ve bu belge ile ölüm olayı kayıt altına alınmaktadır.

Türkiye’de herhangi bir amaçla en az altı ay süreli yabancılara mahsus ikâmet tezkeresi sahibi iken ölen yabancı evli ve eşi de yabancılar kütüğüne kayıtlı ise sağ olan eşin medeni hali yabancılar veri giriş formu ile (m.19/II), ölen kişinin eşi Türk vatandaşı ise sağ olan eşin medeni hali, nüfus mevzuatındaki hükümlere göre düzeltilmektedir (m.19/III).

d. Mezarlık Yerlerinin İnşası İle Cenaze Nakil ve Defin İşlemleri Hakkında Yönetmelik. Yönetmeliğin amacı sıhhi açıdan mezarlık yer seçimi kriterlerinin tespiti ve ölümden define kadar bütün iş ve işlemlerin usul ve esaslarını belirlemektir³⁸. Yabancı uyrukluların ölümü kenar başlığını taşıyan yirmi üçüncü maddede ülkemizde turistik veya ticari amaçla ya da yerleşik olarak bulunan yabancı uyruklu kişilerin ölümünün bildirilmesi zorunluluğu düzenlenmiş olup, bildirimin ne şekilde yapılacağı hususunda ölüm olaylarının nüfus müdürlüğüne bildirilmesi kenar başlığını taşıyan yirmi ikinci maddesine göndermede bulunulmuştur. Buna göre ölümler, ölüm olayının meydana geldiği tarihten itibaren on gün içinde halk sağlığı müdürlüğü tarafından elektronik ortamda nüfus müdürlüğüne bildirilmektedir. Ölüm olayları nüfus müdürlüğüne bildirilirken ölen kişinin nüfus cüzdanı aslı da nüfus müdürlüğüne gönderilmektedir. Nüfus cüzdanının bulunamaması hâlinde ölenin yakınlarından ölen kişinin adını-soyadını ve kimlik numarasını yazılı olarak beyân etmeleri istenmektedir. Maddede ölen kişinin yakınlarından yazılı bu beyânlarının dışında başkaca bir belgenin istenmeyeceği ifade edilmiştir.

Ölümün bildirilmesi için kullanılan ölüm belgesi ile ilgili on altıncı madde yabancıların ölüm olaylarının bildirilmesi bakımından da kapsayıcıdır. Buna göre ölüm resmi sağlık kurumlarında gerçekleşmiş veya cenaze resmi sağlık kurumuna getirilmiş ise ölüm belgesi, sağlık kurumunca düzenlenmekte ve ilgili kurumun müdürü ya da başhekimince onaylanmaktadır (m.16/I).

Ölüm, özel sağlık kuruluşlarında gerçekleşmiş ise ölüme sebep olan hastalığı tedavi eden hekimin verdiği ölüm belgesi ancak onaylandığı takdirde geçerli olmaktadır. Özel sağlık

³⁷ Yabancılar veri giriş formu, yabancıların nüfus olaylarının kütüğe işlenmesine dayanak olan belgeyi ifade etmektedir (m.4/h). Yabancıların kayıtları ilçe esasına göre ve veri giriş formuna zincirleme sıra numarası verilmek suretiyle tutulmaktadır. Zincirleme sıra numarasının birden fazla yılı kapsayacak şekilde kullanılmasına ve yabancılar veri giriş formunun iki örnek tutulmasına karar vermeye İç İşleri Bakanlığı yetkilidir (m.12).

³⁸ Mezarlık Yerlerinin İnşası İle Cenaze Nakil ve Defin İşlemleri Hakkında Yönetmelik, Umumi Hıfzısıhha Kanunu, Nüfus Hizmetleri Kanunu, İl Özel İdaresi Kanunu, İmar Kanunu, Belediye Kanunu, Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Mezarlıkların Korunması Hakkında Kanun, Cenaze Nakline Mahsus Beynelmilel İtilafnameye İltihakımız Hakkında Kanun, Cenazelerin Nakli Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, Mezarlıklar Hakkındaki Nizamnameye dayandırılarak hazırlanmıştır (m.3).

kuruluşlarında düzenlenen ölüm belgelerinin geçerliliği belediye hekiminin, bulunmadığı takdirde toplum sağlığı merkezi hekiminin veya aile hekiminin onayına bağlı tutulmuştur (m.16/II).

Ölümün sağlık kurumları dışında gerçekleşmesi halinde ise ölüm belgesi, cenazenin bulunduğu yerdeki belediye hekimi tarafından, bulunmadığı takdirde toplum sağlığı merkezi hekimi tarafından onun da bulunmadığı hallerde aile hekimi tarafından hiçbiri yoksa “ölüm belgesi düzenleme yetkilisi” tarafından verilmektedir (m.16/III)³⁹.

e. Yabancıların Ölüm Olaylarının Bildirilmesine İlişkin Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü 71 Sayılı Genelge. Yabancıların ölüm olaylarının bildirilmesi ve ölen yabancıların terekelerine uygulanacak esaslar ile ilgili uygulamada yaşanan sıkıntıları bertaraf etmek amacıyla yayımlanan 71 sayılı genelgenin bir numaralı maddesinde tarafı olduğumuz Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi’nin otuz yedinci maddesine atıfta bulunularak kabul eden devlet yetkili makamı olarak gönderen devletin bir vatandaşının Türkiye’de ölümü hâlinde, ölümünün ilgili konsolosluga bildirilmesi hususu düzenlenmektedir⁴⁰.

71 sayılı Genelge, adli bir olay sonucu hayatını kaybetmiş olan yabancıların ölüm olaylarının ne şekilde bildirileceğine ilişkin olarak ayrıntılı düzenlemeler içermektedir. Buna göre Türkiye’de ölen bir yabancıнын ölümü adli bir olaya dayanmakta ise ölü muayene ve otopsi işlemleri, Ceza Muhakemesi Kanunu’nun⁴¹ seksen yedi ila seksen dokuzuncu maddeleri ile Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu’nun 18.11.2011 tarihli ve B.03.1.HSK.0.70.12.04-10.06.02-165-2011 sayılı ölü muayene ve otopsi işlemleri konulu Genelgesi’nde belirtilen esaslar dahilinde yürütülmekte (m.1/II-a), Cumhuriyet başsavcılığı tarafından düzenlenen dosya ilgili Konsolosluga gönderilmektedir.

Gönderen devletin Konsolosluga gönderilen dosyada bulunması gereken evrakların hangileri olduğu birinci maddenin üçüncü fıkrasında sayılmıştır. Buna göre;

³⁹ Ölüm belgesi düzenleme yetkilisi bulunmayan ve kendisine makul sürede ulaşılamayan hâllerde ölüm belgesi jandarma karakol komutanları veya köy muhtarları tarafından verilmektedir (m.16/IV).

⁴⁰ Viyana Konsolosluk Sözleşmesi’nin otuz yedinci maddesine göre ölen yabancılar ile ilgili bildirim formunda ölümün nerede, nasıl ve ne zaman gerçekleştiğinin ve varsa faillerin açıklama bölümünde ayrıntılı olarak gösterilmek suretiyle eksiksiz doldurularak <http://www.mfa.gov.tr/yerlesik-diplomatik-ve-konsuler-misyonlar.tr.mfa> adresinde faks numaraları bulunan ilgili konsolosluklara doğrudan iletilmesi ve Dış İşleri Bakanlığı Konsolosluk Genel Müdürlüğü’nün (03122922720) numaralı faksına bilgi verilmesi gerekmektedir (m.1/II-b).

⁴¹ RG: 17.12.2004 (T), 25673 (S)

- Ölümün ne şekilde meydana geldiğini bildiren olayla ilgili otopsi raporu, ölü muayene tutanağı belgelerinin bir örneği,
- Ölümün, ölen kişinin ülkesinde nüfusa işlenebilmesi için iki nüsha ölüm belgesi,
- Ölenin kimliği ve adresini tespiti yarar pasaport, ehliyet, kimlik kartı vs. belgelerin aslı veya örneği,
- Ölenin cansız bedeni konsoloslukça teslim alınmamışsa cesedin ne yapıldığı, gömülmüşse mezar yerini bildiren bir yazı,
- Tereke eşyasının yabancı ve Türk paraları dahil listesi ile birlikte bu eşyanın ne şekilde teslim alınacağını sorulduğu bir yazı Cumhuriyet başsavcılığı tarafından düzenlenerek ilgili Konsoloslukça gönderilen dosyada bulunmak zorundadır.

Yabancıların ölümü trafik kazasına dayanmakta ise olay yerindeki eşya, para ve belgeler birbirine karıştırılmadan, kimin üstünden neyin çıktığı belirtilmek suretiyle, ayrı torba ve zarflarda korunmaktadır. Olay yerindeki eşya, para ve belgeler kişiler üzerinden çıkmamışsa bu şeylerin tüm nitelikleri, ne şekilde ve nerede bulundukları belirtilerek, kime ait olduklarının saptanması için araştırılmakta ve böylece tutanaklara geçirilmektedir (m.1/IV-a).

B. Cenaze İşlemleri

Ölen kişinin bedenine uygulanacak cenaze işlemleri gömme (defin), yakma (kremasyon) ve gönderme (nakil) olmak üzere üç farklı işlem üzerinden değerlendirilmeye çalışılacaktır.

1. Gömme (Defin)

Ölümü sosyal ve manevi dünyasında bir ayrılık olarak kabul eden insan, yaşamı terk eden kişinin öteki dünya hayatına, yeniden varoluşuna, transferini çeşitli şekillerde ama en çok ölüsünü gömmek suretiyle gerçekleştirmektedir. Şüphesiz ki gömme eylemi, cansız beden kalıntısını toprakla buluşturmak demek olduğu ve toprağın da yeni bir hayatı yaratacağına⁴²

⁴² Toprağın verimlilik zamanlarının saptanarak ölen kişilerin gömülmesine ilişkin Çin kaynaklarının değerlendirilmesi ile ilgili olarak bakınız Mehmet MANDALOĞLU, *İslamiyet'ten Önce Türklerde Toplantı ve Törenler*, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl 16, Sayı 2, 2012, s.222; İbrahim ONAY, *İslamiyet'ten Önce Türklerde Cenaze ve Defin İşlemlerinde Uygulanan Gelenekler ve Bunların Amaçları*, The Journal Of Academic Social Science Studies, Sayı 3, Mart 2013, s.481.

inanılması sebebiyle gömme adetleri, en eski cenaze işlemlerinden sayılmakta ve buna ilişkin çeşitli törenler düzenlenmektedir.

Ölen kişiyi gömme eyleminin gerçekleştirilmeye başlanması insanın ölüm bilincine kavuşması ya da ölümün başka hiçbir olaya benzemediğini fark etmesi ile aynı zamana denk düşmektedir⁴³. Orta/Üst Paleolitik Çağ'dan itibaren başladığı kabul edilen gömme eylemine ilişkin ilk uygulama olan “intramural gömme” şeklinde ölen kişi, yaşadığı yerde (evinin bir odasında taban altında ya da yerleşme yerinin boş bir yerinde gelişigüzel olarak) gömülmektedir⁴⁴. Bu uygulama zamanla “extramural gömme” olarak ifade edilen yerleşim yerinin yakınında inşa edilen özel mezarlıklara gömme⁴⁵ uygulamasına dönüşmüştür⁴⁶.

a. Gömme Yeri: Mezar. Türkçede eş anlamlı olarak makber, kabir, medfen ya da merkad olarak da kullanılan mezar, ölen kişiyi gömmek ve ziyaretgâh olarak kullanmak için ayrılmış alan anlamına gelmektedir⁴⁷. Mezarların bulunduğu yere ise mezarlık, mezaristan, kabristan ya da hazire denilmektedir⁴⁸.

Umumi Hıfzısıhha Kanunu'nun “Mezarlıklar, Ölülerin Defni, Mezardan Çıkarılması ve Nakli” başlığını taşıyan onuncu kısmında yer alan düzenlemeye göre ölen kişilerin, mezarlık olarak tahsis edilmiş yerlerden başka yerlere gömülmeleri yasaktır (m.211). Ancak olağanüstü

⁴³ Günümüzden yaklaşık yüz elli bin yıl önce ortaya çıktığı bilinen Homo Neanderthalensis, ölüsünü ilk gömen insan olarak tarihteki yerini almıştır ve ölümle ilgili bilişsel gelişmişlik düzeyi bu andan itibaren incelenmeye başlamıştır. Neanderthaller öncesine ait türlerin tam iskeletlerinin neredeyse hiç bulunamamış olması, bilinen insan türünün bir üyesi olan Australopithecus Aferensis'e ait ünlü “Lucy” iskeletini de kapsamak üzere, insanlık tarihinin üç milyon yıllık döneminden kalma yalnızca iki tam ya da tama yakın iskelet keşfedilmesine karşın Neanderthallerin ortaya çıkmasından sonra yirmiden fazla sayıda tam iskeletin fosil olarak kayıtlanması ölen kişilerin bilinçli olarak gömülmeye başlandığının ve ölen kişilerin beden kalıntılarının korunmaya çalışıldığının kanıtı olarak kabul edilmektedir. Sevil ÖZTERZİ, *Anadolu'da Neolitik ve Kalkolitik Dönemdeki Mezar Tiplerinin ve Ölü Gömme Geleneklerinin Sosyokültürel Açından Değerlendirilmesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji (Paleoantropoloji) Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011, s.7.

⁴⁴ Ölen kişinin yaşadığı yerde gömülmesinin nedeni, ölümle birlikte ölen kişiden ayrılanların sanki beraber yaşamaya devam ediyormuş gibi ona gereken özeni göstermek istemeleridir. Nevzat ÇEVİK, *Urartu Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000, s.348; ÖZTERZİ, s.15.

⁴⁵ Ölü bedeninin toprakta açılan bir çukura sandık mezar ile ya da pitos içine konularak gömülmesi tekniğine “inhumasyon” (yakmadan gömme) adı verilmektedir. Bu teknik kullanılarak mezarlarda bulunan gömüt tipleri birincil ve ikincil gömütler biçiminde sıralanmaktadır. Birincil gömütler, sırt üstü, yüz üstü, sol ya da sağ tarafa yatırılmış olabilmektedir. Birinci gömütlerde saptama bedeninin gömü pozisyonu, kolları, bacakları ve kafanın anatomik duruşuna bakılarak yapılmaktadır. İkincil gömütler, birbirleri ile eklemli olmayan iskeletlerden oluşmaktadır. Ölüm sonrasında ölen kişinin yerden yüksek bir platform üzerinde belirli bir süre çürümeye terk edilmesi ve ardından kemiklerinin toplanarak gömülmesi bu tip gömülmedir. Çoklu gömütler genellikle ikincil tip gömüt sınıflandırmasına girmektedir. Sevim Ayla PEHLEVAN/Işın GÜNAY CESUR, *Arkeolojide Paleoantropoloji*, Hayat Erkanal'a Armağan, İstanbul, 2006, s.662.

⁴⁶ Akaremik Neolitik Çağ'ın sonlarından itibaren başladığı tahmin edilen extramural gömme şekli, giderek en geçerli uygulama olarak bugün de devam edecek şekilde insanın toplumsal yaşamında yerini almıştır. ÖZTERZİ, s.19.

⁴⁷ Türk-İslam kültüründe mezar, ölen kişinin ebedi evi, istirahatgâhı olarak anılmaktadır. SAĞIR, s.912.

⁴⁸ Çağatay GÜLER/Zakir ÇOBANOĞLU, *Mezarlıklar Tesisi, Ölü Defin Ve Nakil İşleri*, Ankara, 1996, s.11; SAĞIR, s.912.

durumlarda ve sıhhi engel oluşturmamakça İcra Vekilleri Heyeti (Bakanlar Kurulu) kararı ile belirlenmiş mezarlıklar dışındaki yerlere ölen kişilerin gömülmesine izin verilebilmektedir (m.211)⁴⁹.

Mezarlıkların kurulacağı yerler, bir şehirdeki toplam yıllık ihtiyaç göz önünde bulundurularak tespit edilmekte ve bu yerler yerleşim yerinin uzağına⁵⁰ düşecek biçimde seçilmektedir⁵¹. Mezarlık olarak seçilen alanların etrafının, güvenlik sebebiyle, duvarla çevrilmesi zorunluluğu vardır. Yine bu alanların civardaki yerleşim yerleri ve su kaynakları bakımından bir sakınca doğurup doğurmadığının tespiti sağlık memurları ve diğer ilgili teknik kişilerce belirlenmektedir (m.212)⁵².

Mezarlıkların Korunması Hakkında Kanun'un⁵³ üçüncü maddesi uyarınca belediyeler ve köy muhtarlıkları mezarlık inşası ve mezarlıkların etrafının duvarla çevrilmesi, mezarlık alanlarının ağaçlandırılması ve çiçeklendirilmesi, her türlü bakım ve onarımın yapılması hususlarında yetkilidir.

Belediye Kanunu'nun⁵⁴ belediyelerin görev sorumluluklarını düzenleyen on dördüncü maddesinde mezarlıkların tesisi ve defin işlemlerinin belediye hizmetleri kapsamında olduğu ifade edilmektedir⁵⁵. Benzer şekilde Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun⁵⁶ büyükşehir

⁴⁹ Karadeniz bölgesi gibi dağınık yerleşimli bölgelerde bu yasa hükümlerine rağmen tarlalara aile mezarlarının yapıldığı bilinmektedir. Diğer bölgelerde ise mezarlıkların kontrolü daha etkin denetim altındadır. GÜLER/ÇOBANOĞLU, s.12.

⁵⁰ Uzaklık, modern zaman insanının ölümü hatırlamaktan kaçınma eğilimi ile ilişkilendirilerek açıklanmakta, ölümün daha az düşünülmesine ilişkin çabaların gerisinde seküler toplum hayatı, genç ve sağlıklı olmaya atfedilen önem, cehalet, ölümle iletişim teknolojileri yoluyla daha çok karşılaşıldığı için ölüme karşı duyarsızlaşma, insan ömrünün uzaması, ölüm süreçlerinin evlerden kuruluşlara devredilmesi sayılmaktadır. Mehmet Süheyl ÜNAL, *Zamansız Ölüm: Geleneksel ve Modern Toplum Karşıtlığında Ölümün Yeri*, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Cilt 11, Sayı 2, 2011, s.125; SAĞIR, s.907.

⁵¹ Mezarlık olarak seçilecek alanın, hakim rüzgarların ve akarsuların yerleşim yerinden gittiği yönde ve ulaşım yolları ile bağlantısı olay olan yerlerde inşa edilmesi gerekliliği Mezarlık Yerlerinin İnşası İle Cenaze Nakil ve Defin İşlemleri Hakkında Yönetmeliğin beşinci maddesinde hükme bağlanmıştır. Buna göre çukur ve bataklıklara ve su birikintilerinin olduğu yerlere mezarlık inşa edilmesi mümkün değildir. Ayrıca mezarlık olarak seçilecek alana ait toprağın jeolojik vasıfları, gömülecek olan kişilerin ayrışmasına müsait, su ve havanın geçmesine izin verecek şekilde küçük taneli olmalıdır. Bu bakımdan mezarlık inşa etmeye en uygun alanlar, kumlu ve az miktarda kireçle karışık topraklardır (m.5/II).

⁵² “Mezarlıklar, insanların içme ve kullanma suyunun temini amacıyla yapılmış kuyu, göl, gölet, baraj gibi su kaynaklarından arazinin meyil durumu, mezarlığın kapasitesi ve toprağın yapısına göre, killi topraklarda en az yüz elli metre, kumlu topraklarda ise en az iki yüz elli metre mesafede kurulabilir. İçme ve kullanma suyu temin edilen havzaların 21.12.2004 tarihli ve 25687 sayılı Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği'nin on yedinci ve on sekizinci maddelerinde belirtilen mutlak ve kısa mesafeli koruma alanlarında mezarlık yapılamaz” (Mezarlık Yerlerinin İnşası İle Cenaze Nakil ve Defin İşlemleri Hakkında Yönetmelik m.7/(a) - RG: 19.01.2010 (T), 27467 (S)).

⁵³ RG: 13.06.1994 (T), 21959 (S)

⁵⁴ RG: 13.07.2005 (T), 25874 (S)

⁵⁵ 1580 sayılı Mülga Belediye Kanunu'nun Belediyenin Vazifeleri başlığını taşıyan on beşinci maddesinin beşinci bendi şu şekildedir: “Ölenleri muayene etmek ve gömülmesine ruhsat vermek ve belediyelerce gösterilen mezarlıklardan başka yerlere ölü gömdürmek, ücretli ücretsiz olan cenazeleri fenni şartlar dairesinde teşhiz, tekfin ve nakletmek, gömmek ve belediye mezarlıkları ve fenni cenaze yıkama yerleri tesis ve idare etmek”.

⁵⁶ RG: 23.07.2004 (T), 25531 (S)

belediyesinin görev, yetki ve sorumluluklarını düzenleyen üçüncü bölümünde mezarlık alanlarını tespit etmek, mezarlıklar tesis etmek, işletmek, işlettmek, defin ile ilgili hizmetleri yürütmek büyükşehir belediyelerine aittir hükmü yer almaktadır (m.7/I-(s)).

Mezarlık Yerlerinin İnşası ile Cenaze Nakil ve Defin İşlemleri Hakkında Yönetmeliğin dokuzuncu maddesine göre mezarlık alanlarının belirlenmesi, işletilmesi, işlettirilmesi, düzenlenmesi, iyi şekilde korunması, etrafının hayvanların girmesini engelleyecek biçimde duvarla ve çitle çevrilmesi, duvarlarının bakımlı halde bulundurulması, güneşi ve hava cereyanını kesmeyecek şekilde ağaçlandırılması ve çiçeklendirilmesi; bu kapsamda her türlü bakım, onarım ve temizliğin yapılması büyükşehirlerde büyükşehir belediyelerince diğer yerlerde ise belediyeler ve köy muhtarlarınca sağlanmaktadır.

Mezarlıklara ilişkin mevzuat hükümlerinin genel değerlendirmesi neticesinde mezarlık alanlarının tespiti ve mezarlıkların inşası ve işletilmesi ile ilgili konularda belediyelerin yetkilendirilmiş olması, bu işlemlerin kamu hizmeti olarak nitelendirilmesine imkan vermektedir⁵⁷. Kamu hizmetleri, topluma eşit şartlar altında arz edilmektedir. Bir diğer ifade ile kamu hizmetlerinden eşit şekilde yararlanma, kişilerin sahip oldukları genel haklardandır⁵⁸. Kamu hizmetlerin yönetiminde kabul edilen en temel ilkelerden birisi olan eşitlik ilkesi aslında kanun önünde eşitlik ilkesinin bir uzantısıdır⁵⁹ ve anayasa ile teminat altına alınmıştır. Türk Anayasası'nın onuncu maddesinin birinci fıkrası uyarınca *“herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir”*⁶⁰.

Bu ilkenin yabancılar hukuku alanına yansımaları, kamu hizmetlerinin arzında bu hizmetlerin temel hak ve özgürlüklerden sayılması itibarıyla vatandaş ile yabancı arasında bir fark gözetilmeyerek yabancıların bu hizmetlerden vatandaşlar gibi yararlanacak olmasıdır⁶¹. Şu

⁵⁷ Kamu hizmeti, bir kamu tüzel kişisi tarafından üstlenilen ve doğrudan onun tarafından ya da görevlendirme ve denetim esasına bağlı olarak bir özel kişi tarafından yürütülen kamu yararı amacına yönelik faaliyetler biçiminde tanımlanmaktadır. Kemal GÖZLER/Gürsel KAPLAN, *İdare Hukukuna Giriş*, Bursa, 2015, s.227. Kamu hizmeti kavramının tanımlanmasında faaliyetlerin, kamu tüzel kişileri tarafından veyahut onların gözetim ve denetimi altında özel girişim eliyle yürütülecek olması şartı, kamu hizmetinin organik şartı olarak kabul edilmektedir. Bu bakımdan bir kamu tüzel kişisinden yetki almadan kendi inisiyatifi ile bir hizmeti gören özel hukuk kişisinin bu faaliyeti, kamu yararı amacına yönelik olsa da bir kamu hizmeti oluşturmamaktadır. Birsen ÇIRAKMAN, *Kamu Hizmeti*, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 9, Sayı 4, 1976, s.80; GÖZLER/KAPLAN, s.229.

⁵⁸ ÇIRAKMAN, s.82.

⁵⁹ GÖZLER/KAPLAN, s.232.

⁶⁰ Anayasa, temel hak ve hürriyetlerin süjesi konusundaki anlayışını “herkes.....sahiptir” ifadesi ile ayırım yapmaksızın Türk hukuk düzenine tabi herkes, yani vatandaş-yabancı-vatansız biçiminde ortaya koymuştur. Hasan TUNÇ/Faruk BİLİR/Bülent YAVUZ, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, 2015, s.111; ÇİÇEKLİ, S.46.

⁶¹ Eşitlik ilkesinin tanımı gereği bir hak ve özgürlüğü yabancılar hukukunun konusu olmaktan çıkararak genel hukuk sisteminin bir parçası haline getiren dönüştürücü bir özelliğinin olduğu söylenebilir. Diğer bir ifade ile belirli bir konunun düzenlenmesinde vatandaş ile yabancı arasında mutlak eşitlik kabul ediliyorsa, o hak ve

hâlde belediyelerin mezarlıklara yönelik yürüteceği işlemler bakımından yabancı kişiler için ayırıştırıcı bir uygulama söz konusu değildir. Yine kişinin bedensel varlığının yeryüzündeki kalıtı olan cansız bedeninin ne şekilde ve nereye gömüleceği ile ilgili uygulamalar, kişilik hakkının dolaylı etkisi ile ilgili kabul edildiğinden Anayasa’nın “kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı” başlığını taşıyan on yedinci maddesi çerçevesinde Türkiye’de ölen yabancıların Türkiye’de bulunan mezarlıklara gömülme işlemleri bakımından belediyelerin yükümlülüklerinde bir değişiklik olmayacaktır.

b. Yabancıların Mezarları. Çeşitli faktörlerin etkisi ile giderek artan yabancı nüfus hareketliliği, yabancıların Türkiye’de mezar tahsis talep ve bu mezarlıkları kullanmaları ile bu yerlerin hukuki statüsünün belirlenmesi konularını önemli hâle getirmektedir.

Mezarlıklarda mezar yerlerinin yabancılara ne şekilde tahsis edileceğine ilişkin dört büyük ilin, İstanbul, Ankara, İzmir ve Antalya Büyükşehir Belediyelerinin konuyla ilgili yönetmeliklerinde⁶² ayrıca düzenlenmiş bir hüküm bulunmamaktadır. Bu yönetmeliklerin tümü incelendiğinde mezarlıklara defnedilecek cenazeler için yer tahsisinin Mezarlık Müdürlüklerince yapılacağı ifade olunduktan sonra cenazesi defnedilen kişi ile ilgili yakınlarının talep edebileceği mezar yeri kullanma belgesinden bahsedildiği görülmekte ve bu belgede defnedilecek kişiler daima Türk vatandaşı olacakmış gibi ölen kişiye ait yakınlarının beyanları esas alınarak doğruluğu kabul edilen kimlik bilgileri yer almaktadır⁶³. Hâlbuki yukarıda da değinildiği üzere belediyelerin mezarlıklara yönelik yürüteceği işlemler bakımından anayasal eşitlik ilkesi esastır. Dolayısıyla bahsi geçen yönetmelik düzenlemelerinde hükümlerin bu ilkenin etrafında bir anlayışla kaleme alınmadığı fark edilmektedir. Uygulamada Türkiye’de ölen yabancıların belediyelerin mezarlıklarına gömülebilmektedir⁶⁴. Ayrıca Türkiye’de sadece yabancıların gömüldükleri bir diğer ifade ile

özgürlük sadece yabancılar hukukunun konusu olmaktan çıkmaktadır. Ancak buna rağmen eşitlik ilkesi, yabancıların hak ve özgürlüklerinin belirlenmesinde diğer sistemler ile birlikte fonksiyon ihtiva etmeye devam etmektedir. ÇİÇEKLİ, s.46.

⁶² 17.03.2006 tarih ve 373 sayılı Belediye Meclisi kararı ile kabul edilen İstanbul Büyükşehir Belediyesi Cenaze ve Defin İşlemleri Yönetmeliği m.7/I (Erişim) <https://www.ibb.istanbul>. 20.12.2017, 22.11.2011 tarih ve 3334 sayılı Belediye Meclisi kararı ile kabul edilen Ankara Büyükşehir Belediyesi Mezarlıklar Yönetmeliği m.9/I-a (Erişim) <https://www.ankara.bel.tr>. 20.12.2017, 16.12.2015 tarih ve 1322 sayılı Belediye Meclisi kararı ile kabul edilen İzmir Büyükşehir Belediyesi Mezarlıklar Şube Müdürlüğü Mezarlık ve Defin Hizmetleri Yönetmeliği m.7/a (Erişim) <https://www.imir.bel.tr>. 20.12.2017, 15.07.2016 tarih ve 745 sayılı Belediye Meclisi kararı ile kabul edilen Antalya Büyükşehir Belediyesi Mezarlıklar Şube Müdürlüğü Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik m.37/I-a (Erişim) <https://www.antalya.bel.tr>. 20.12.2017.

⁶³ İncelenen yönetmelikler içinde “ayrıca” mezar tahsisi ile ilgili tek düzenlemeye Antalya Büyükşehir Belediyesi Mezarlıklar Şube Müdürlüğü Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin beşinci maddesinin altıncı fıkrasında rastlanmaktadır. Buna göre “Büyükşehir Belediyesince mezarlığın uygun bir yerinden diğer din mensuplarına ait mezarlık adası tahsis edilebilir”.

⁶⁴ Ankara Karşıyaka Mezarlığı Müdürü ile yapılan 07.10.2016 tarihli görüşmede uygulamada mezar yeri tahsisinde yabancı ve vatandaş ayrımı yapılmadığı; asri olan mezarlığın kendi içinde adalar halinde bölümlendiği, ada

yabancıların kullanımlarına terk edilmiş mezarlık alanları da bulunmaktadır. Yine trafik kazası veya benzeri sebeplerle hayatını Türkiye’de kaybeden turistlerin de yabancı mezarlıklarına gömüldüğü görülmektedir⁶⁵.

Yabancılar Türkiye’de tahsis edilen mezarlarla ilgili olarak değerlendirilmesi gereken esas nokta, yabancıların ölümlerinin ardından gömülmek istedikleri yerlerin mülkiyetine önceden sahip olup olamayacakları meselesidir. Bir diğer ifade ile mezarlar, özel mülkiyetin konusunu oluşturmakta mıdır? Eğer öyle ise yabancıların böyle bir imkandan faydalanma hakları var mıdır?

Mezarlar, ölen kişilerin gömülmesine terk ve tahsis edilen yerlerdendir. Bu sebeple mezarlar, kamu malı niteliğini haizdir⁶⁶. 3402 sayılı Kadastro Kanunu’nun⁶⁷ on altıncı maddesinin (a) bendinde mezarlar, kamu tüzel kişilerinin adlarına tespit olunan, kamu tüzel kişilerinin mülkiyetindeki, hizmet malları arasında sayılmaktadır. Bu bakımdan mezarlar, özel mülkiyetin konusuna dahil değildir⁶⁸.

c. Yabancı Cenazelerin Gömülmesine İlişkin Hazırlık. Türkiye’de gömülmek isteyen bir yabancıların ölümünün ardından cenazesine ilişkin hazırlığın İslam inancına mensup olması ihtimali göz önünde bulundurularak ne şekilde yapılacağını tespit etmek mümkündür. Konuyla ilgili geniş düzenlemeleri içerir Mezarlık Yerlerinin İnşası ile Cenaze Nakil ve Defin İşlemleri Hakkında Yönetmeliğin cenazelerin yıkanması başlığını taşıyan yirmi altıncı maddesinde ölümün bir hastanede gerçekleşmiş olup olmamasına göre bir ayırım yapılmıştır. Buna göre ölüm, resmi bir hastanede gerçekleşmişse ölüm belgesi alındıktan sonra cenaze, yakınlarının talebi halinde hastanenin görevli gassalları veya hastanece dışarıdan temin edilecek gassallar

tasnifinde de esas alınan kriterin, ölen kişinin Müslüman ya da şehit olup olmadığı ifade edilmiştir. Ankara ili sınırları içinde yabancılar, ağırlıklı olarak Cebeci Mezarlığına gömülmüştür. Cebeci Mezarlığı’na gömülen yabancıların toplam sayısı 252.000’dir. Bunlardan 1241’i Hristiyan inancına, 508’i Musevi inancına, 22’si Bahai inancına mensup yabancıdır. Cebeci Mezarlığının kapasitesi dolduğu için şu anda yabancılar için mezar adalarının Mamak Ortaköy Mezarlığında oluşturulmaya başlandığı, buradaki sayının da ortalama 20 olduğu şifahi olarak bildirilmiştir.

⁶⁵ Zerrin TOPRAK/Ahu KARAKURT, *Türkiye’de Yabancı Mezarları ve Küresel İlişkiler Açında Stratejik Gelişmeler-İzmir İçin Bir Yaklaşım*, Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, 2009, s.16.

⁶⁶ Yargıtay 8.HD 12.05.1994 (T), 1993/4823 (E) – 1994/6756(K) (Erişim) <http://www.kazancı.com.tr>. 20.08.2016. Kamu malları, doğaları gereği veya kadimden beri kamunun ortak kullanımına açık ya da bir kamu hizmetinin görülmesine tahsis edilmiş veya belirli bir kamu hizmetinin unsuru olan kamu tüzel kişilerine ait mallardır. Suat ŞİMŞEK, Kamu Mallarının Özel Mülkiyete Konu Olmaması İlkesinin Mülkiyet Hukukuna Yansımaları, Sayıştay Dergisi, Sayı 92, Ocak-Mart 2014, s.94; GÖZLER/KAPLAN, s.283.

⁶⁷ RG: 09.07.1987 (T), 19512 (S)

⁶⁸ Bir diğer ifade ile yabancıların ölümlerinin ardından gömülmek istedikleri yerlerin mülkiyetine satış ya da kazandırıcı zamanaşımı yolu ile, mezar yerlerinin kamu malı niteliklerinin kesinliği sebebiyle, sahip olmaları metruk olmayan, faal mezarlar bakımından olanaklı değildir. Ancak mezar yerlerinin bedel karşılığı kullanımının tahsisi söz konusudur.

tarafından hastanenin gasilhanesinde yıkanmakta, kefenlenmekte ve tabutlanmaktadır. Buna karşılık ölüm hastane dışında gerçekleşmişse cenaze yakınlarının talebi halinde cenaze, nakil aracılığı ile belediyeye getirilmekte ve burada, görevli gassallar tarafından yıkanmakta, kefenlenmekte ve tabutlanmaktadır.

Türkiye’de gömülmek isteyen bir yabancının İslam inancına mensup olmaması hâlinde ölümünün ardından cenazesine ne şekilde bir hazırlık yapılacağına ilişkin mevzuatımızın genelinde atıf yolu ile bile olsa bir düzenlemeye yer verilmediği görülmektedir. Konu ile ilgili rastladığımız tek düzenleme İzmir Büyükşehir Belediyesi Mezarlıklar Şube Müdürlüğü Mezarlık ve Defin Hizmetleri Yönetmeliği’nde yer almaktadır. Anılan Yönetmeliğin “gayrimüslimler” başlığını taşıyan onuncu maddesinin (d) bendinde gayrimüslimlerin kendi cenaze ve defin işlemlerini mensubu oldukları din ve mezhep inançlarına göre yapacakları ifade edilmektedir.

Uygulamada özellikle Hristiyanlık inancına mensup yabancıların, ölümden belirli bir süre sonra gömülmelerine ve ölen kişinin güzel görünmesinin istenmesine bağlı olarak ölen kişiyi süsleme-giydirme ihtiyacı gasilhanelerde karşılanamamakta, bu ihtiyacın morglarda giderilmeye çalışıldığı bildirilmektedir⁶⁹.

Ölen kişilerin süslenmesi ve giydirilmesi ile ilgili olarak Cenaze Hizmetlerine İlişkin Avrupa Standartı’nın 3.4.1.4. maddesinde ölen kişi giydirilmeden önce konu ile ilgili yasal düzenlemelere riayet edilmesi, giydirme işleminin özen ve saygı çerçevesinde gerçekleştirilmesi ve kıyafetin vücut sınırları ile kirlenmesini önleyecek tedbirlerin alınması gerekliliği hükme bağlanmıştır.

2. Yakma (Kremasyon)

Eski inanışlara göre ölen kişilerin bedenlerinin yakılmasının sebebi, beden kalıntısının ancak küle dönünceye kadar yandıkça saflaşacağı⁷⁰ ve ruhun vücuttan böylelikle ayrılacağı

⁶⁹ (Erişim)<http://www.m.haberler.com>. 09.09.2016.

⁷⁰ Ölü bedenlerin yakılmasının bir ayine dönüştürülmesinin sebebi, sadece ölen kişinin değil; aynı zamanda insanlığın kirliliğinden de arındığına inanılmasıdır. Bu bağlamda kül, söz konusu kirlenmişliğin kanıtı olarak kabul edilmektedir çünkü insan kirliliği bir varlık olmasaydı, eğer vücut mükemmel olsaydı, külsüz bir biçimde yanardı. THOMAS, Cenaze Ayinleri, s.250. Hititlerde kirlilik olgusu, yer altı ile ilişkilendirilmiştir. Toprağın kirliliğine inanıldığı için ölen kişinin gömülmesi yerine yakılması tercih edilmiştir. Fatma SEVİNÇ, *Hitit Krallarının/Kraliçelerinin Cenaze Törenleri ve Eski Yakındoğu’da Kremasyon (Ölüyü Yakarak Defnetme) Geleneği*, 38.Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları (ICANAS), Ankara, 2007, s.2791.

düşünülmesidir. Çünkü ateş, oluşum ve yeniden doğuşun işaretidir. Bir diğer ifade ile ancak ateş sayesinde üstün bir varoluşu yakalamak mümkündür⁷¹.

Ölen kişilerin yakılmasına ilişkin usul ve esasları en geniş şekilde düzenleyen Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nun ilgili hükümlerinden yakılma işleminin vatandaş ya da yabancı ayrımı gözetilmeksizin herkese uygulanabileceği, konu ile ilgili yetkilerin belediyelerde olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre ölen kişilerin yakılması için fen ve teknik usullere uygun fırınlar⁷² yaptırmak isteyen belediyelerin öncelikle Sağlık Bakanlığı’na müracaat etmeleri gerekmektedir. Belediyelerin Sağlık Bakanlığı’na müracaat ederek hazırlattıkları projeleri onaylattırıp, gerekli izni aldıktan sonra fırın (krematoryum) inşa etmeleri mümkündür (m.224).

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’nun iki yüz yirmi beşinci maddesine göre ölen kişiye ait bedeni bir fırında yaktırtabilmek için belediyeye yakma işleminden en geç yirmi dört saat önce ibraz edilmesi gerekli belgeler şunlardır;

- Ölen kişinin hastalığı sırasında, söz konusu kişinin tedavisi ile ilgilenmemiş, hastadan ve hastalıktan bağımsız bir doktor tarafından verilen ve ölümün olağan sebeplere bağlı gerçekleştiğini gösterir rapor ve defin ruhsatı (ölü gömme belgesi),

⁷¹ Ölen kişilerin yakılması, mitolojide de geçmektedir. Homeros destanında Patroklos’un gömülmesi ile ilgili uygulamaların anlatıldığı bölümde cansız bedeninin yakılmak için hazırlandığı ve bilhassa bir odun yığının üzerine konulduğu tasvir edilmektedir. Bu yığın, onun arkadaşlarının kesilmiş saçları ile süslenmiş ve daha kolay alevlenmesi için ölen kişinin mülkünde kabul edildiğinden ruhuna kurban edilen hayvanların (at ve köpek) yağları ile kaplanmıştı. Yakma işleminin tamamlanmasının ardından da kemikle odun yığının üzerinde yükseltilen bir tümülüsün (mezar taşı) altında konulmuştur. Ömer ÇAPAR, Homeros Destanları Işığında Anadolu-Hellas Ölü Gömme Adetleri, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt 33, Sayı 1-2, 1990, s.67-70.

⁷² Krematoryum adı verilen bu fırınlarda ölen kişinin cansız bedeni 900-1000 derece arasında 40-60 dakika arasında kuru kemik parçaları kalıncaya kadar yakılmaktadır. Yakma işleminin uygulanacağı fırın, önceden ayarlanmış belirli bir derecede ısıtılmakta ardından cansız beden çok çabuk bir şekilde fırına transfer edilmekte ve fırının ısı kaybını önleyecek şekilde yapılmış olan mekanize kapağı kapatılmaktadır. Fırınlarda yakma işlemi için çoğu zaman doğal gaz kullanılmaktadır. Bedenin küle dönmesi ile birlikte özel bir karıştırma işlemi uygulanmakta, ardından küller özel kaplara (çömleklere) konulmaktadır. (Erişim) <http://www.cremationresource.org>. 26.08.2016. Cenaze Hizmetlerine İlişkin Avrupa Standartı’nın 3.7.8. maddesi çerçevesinde küllerin yok edilmesine ilişkin işlemler, ulusal mevzuatlara tabi kılındığından farklılık gösterebilmektedir. Bu bağlamda kül kapları (çömlekleri), toprağa, denize gömülebilmekte ya da küllerin saklandığı özel mahzenlere (colubarium), mozolelere konulabilmekte veya ailede bırakılabilmekte veya saklanabilmektedir. Hangi biçimde olursa olsun küllerin saklandığı kapların (çömleklerin) ölen kişiye ait kimlik bilgilerini ihtiva etme zorunluluğu bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri Dış İşleri Bakanlığı’nın Konsolosluk İşleri İnsan Kalıntılarının Elden Çıkarılmasına Dair Genelgesinin kremasyon başlığını taşıyan 7 FAM 256 maddesinde (CT:CON-340;2010) yakılan küllerin akıbeti ile ilgili işlemlerin ölen kişinin en yakın akrabasının talimatları doğrultusunda tayin edileceği ifade edilmektedir. Bu bağlamda yakılma işlemi Amerika Birleşik Devletlerinin dışında başka bir ülkede gerçekleştirilip de küllerin Amerika Birleşik Devletlerine taşınması konusunda bir karar verilmişse, yakma işlemini gerçekleştiren devletin yetkili makamınca külleri muhafaza eden kaba (çömleğe), resmi ölüm belgesinin, kremasyonun hangi tarihte gerçekleştiğini gösterir yakma sertifikasının ve yine yakma işlemini gerçekleştiren devletin yetkili makamınca düzenlenmiş, kabın (çömleğin) sadece ölen kişinin kül atıklarını ihtiva ettiğini gösterir belgenin eklenmesi zorunluluğu bulunmaktadır.

- Ölen kişinin, ölümünün ardından bedeninin yakılmasını istediğini sağlığında yazılı olarak beyan ettiği bir belge⁷³ ya da bu husustaki arzusuna şahitlik edecek üç kişinin yeminli beyan ve tasdikleri,
- Ölen kişinin ölüm sebebinin adli bir vakıa olmadığını bildiren ve mahalli polis idaresi tarafından verilen bir belge

Yakılma izni talep edilen kişiye daha önce gömme işleminin uygulanmamış olması zorunluluğu bulunmaktadır. Bir diğer ifade ile gömülmüş kişilerin gömülmelerinin ardından mezarlarından çıkarılarak yakılmalarına izin verilmemektedir (m.225/son).

Cenaze Hizmetlerine İlişkin Avrupa Standartı'nın kremasyon işlemlerinde etik kodları belirlediği B ekinde yakma sürecinin cansız bedenın krematoryuma kabul edildiği andan başlayarak küllerinin ayrıştırıldığı ana kadar devam eden işlemleri kapsadığı ifade edilmektedir (m.7). Süreci oluşturan işlemlerin hiçbir zaman ticari bir faaliyetin konusunu oluşturamayacağı belirtilmektedir (m.8). Yakma işlemi, tek bir bedeni kapsamaktadır, küllerin karışmaması bakımından aynı anda birden fazla cansız beden yakılmamaktadır (m.3).

Umumi Hıfzısıhha Kanunu'nun hükümleri çerçevesinde Türkiye'de krematoryum kurulmasının ve bu kapsamda Türkiye'de ölen yabancıların son arzularına bağlı olarak Türkiye'de yakılmayı istemelerinin önünde hukuki bir engel bulunmamakla birlikte uygulamada, belediyelerin, konu ile herhangi bir icraatına rastlanmamaktadır. Atatürk'ün emri ile İstanbul Zincirlikuyu Mezarlığı'nda inşa edilen Türkiye'nin ilk krematoryumu da kullanım

⁷³ Yabancıların, ölümünün ardından Türkiye'de yakılmak ile ilgili bir vasiyetnamelerin bulunup bulunmadığı hususundaki değerlendirmeleri Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun kapsamında yapmak gerekmektedir. MÖHUK'ta bir vasiyetnamenin bulunup bulunmadığı konusu ile ilgili ayrıca düzenlenmiş bir hüküm bulunmadığından konu, mirasa ilişkin hükümler çerçevesinde incelenmektedir. Buna göre "miras statüsü" kapsamında bir vasiyetnamenin bulunup bulunmadığı ölen kişinin milli hukukuna göre belirlenmektedir. MÖHUK m.20/I'de yer alan "ölenin milli hukuku" bağlama kuralı, yasal ve atanmış mirasçılarının kimler olduğu, miras oranları, miras bırakanın tasarruf yetkisinin kapsamı, mirastan mahrumiyet ve ıskat, ceninin mirasçı olup olmayacağı, devletin mirasçı olup olmadığı, ölüme bağlı tasarrufların hükümleri, hangi malların terekeye dahil olduğu, miras sebebi ile istihkak davası, tasarruf nisabı ve tenkis davası gibi konuları kapsamaktadır. Aysel ÇELİKEL/Bahadır ERDEM, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 14.Bası, İstanbul, 2016, s.309-316; Vahit DOĞAN, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Ankara, 2015, s.334; Ergin NOMER, *Devletler Hususi Hukuku*, 16.Bası: Nomer/Şanlı, İstanbul, 2008, s.285; Bilge TANRIBİLİR, *Kanuni Mirasçılıktan Doğan Kanunlar İhtilafı*, Ankara, 2000, s.145 vd.; Pelin GÜVEN, *Yabancıların Vasiyet Yapma Ehliyetine, Vasiyetin Şekline ve Esasına Uygulanacak Hukuk ile Bu Kapsamda Yabancı Gerçek Kişilerin Miras Hakkı*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 10, Sayı 1-2, 2006, s.351.

için talep gelmediği gerekçesi⁷⁴ ile yıktırılmış, yerine mezarlığın garajı ve müdürlük binası inşa edilmiştir⁷⁵.

Mevcut durumda Türkiye’de bir krematoryum bulunmadığından yabancıların, Türkiye’de yakılmaları teknik imkansızlık sebebiyle mümkün değilken acaba bir yabancının Türkiye dışında bir ülkede yakılarak küllerinin Türkiye’de gömülmesini isteme hakkı mevcut mudur sorusunun yanıtı da hukuki imkansızlık sebebiyle olumsuzdur. Buna göre 3584 sayılı Cenaze Nakline Mahsus Beynelmilel İtilafname’nin⁷⁶ on birinci maddesinde “bu antlaşma ölü küllerinin nakline tatbik edilmez” hükmü yer almaktadır. Benzer şekilde Avrupa Konseyi’ne üye devletler arasında cenaze nakillerine ilişkin formalitelerin basitleştirilmesi amacıyla imzalanan Cenazelerin Nakli Anlaşması’nın⁷⁷ birinci maddesinin üçüncü fıkrasında anlaşmanın, yakılan cenazelerin küllerini kapsamadığı ifade edilmektedir. Yine Mezarlık Yerlerinin İnşası ile Cenaze Nakil ve Defin İşlemleri Hakkında Yönetmeliğin “Ölü Küllerinin Nakli” başlığını taşıyan otuz sekizinci maddesinde kendisi veya birinci derecede yakını Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayanların küllerinin ülkemize naklinin yasak olduğu belirtilmektedir⁷⁸.

3. Gönderme (Nakil)

Gönderme (nakil) kavramı hem Türkiye’de ölen yabancının cenazesinin yabancı bir ülkeye transferini hem de yurt dışında ölen yabancının Türkiye’de gömülmek istediği için cenazesinin Türkiye’ye transferini kapsayan çift yönlü anlama sahip bir kavramdır. Cenazelerin gönderilmesi (nakli) ile ilgili düzenlemeleri içeren uluslararası metinler, Cenaze Nakline Mahsus Beynelmilel İtilâfname ile Cenazelerin Nakli Anlaşması, Dünya Sağlık Örgütü Uluslararası Sağlık Tüzüğü⁷⁹; ulusal metinler ise Umumi Hıfzısıhha Kanunu, Belediye Kanunu,

⁷⁴ Antalya’da cenaze hizmetleri veren özel bir şirket son on yılda yabancılardan artarak gelen talepler üzerine Antalya Büyükşehir Belediyesine ölü yakma tesisi (krematoryum) kurmak için 2012 yılında başvurmuş; ancak bu başvuru, talep doğrultusunda hâlen sonuca bağlanmamıştır. Başvuru kabul edilirse tesisin yılda on bin cenaze yakma kapasiteli olacağı, fırınların LPG ile çalışacağı, tesis inşaatının da 700-900 bin TL’ye mal olacağı ifade edilmektedir. (Erişim)http://www.radikal.com.tr/ekonomi/yakilmak_artik_yakin_1084760. 26.08.2016.

⁷⁵ SAĞIR, s.909.

⁷⁶ RG: 07.02.1939 (T), 4126 (S)

⁷⁷ RG: 06.08.1975 (T), 15318 (S)

⁷⁸ Buna karşılık vatandaşlarımızın ölü küllerinin ülkemize naklinin talep edildiği durumlarda, nükleer, biyolojik veya bunlar gibi tehlike arz etmeyip sadece ölü küllü olduğunun tespitinin yapılması amacıyla, öncelikle akredite bir laboratuvarı, beyan edilen küllün insan cesedinin yakılmasıyla ortaya çıkan kül olduğu ile ilgili kapsamlı analizlerin cenaze sahibi tarafından yaptırılacağı ardından vatandaşlarımıza ait cenaze küllerinin uygun mezarlıklarda muhafaza edilebileceği hükme bağlanmıştır (m.38).

⁷⁹ RG: 25.04.1973 (T), 14517 (S)

Gümrük Kanunu⁸⁰, Mezarlıklar Hakkında Nizamname, Mezarlık Yerlerinin İnşası ile Cenaze Nakil ve Defin İşlemleri Hakkında Yönetmelik, Havaalanı Sağlık Denetleme Merkezleri Yönetmeliği⁸¹dir.

a. Uluslararası Düzenlemeler. aa. Cenaze Nakline Mahsus Beynelmilel İtilâfname. 10 Şubat 1937’de Berlin’de imzalanan Cenaze Nakline Mahsus Beynelmilel İtilâfname⁸², taraf devletlerden⁸³ birinin ülkesinde hayatını kaybetmiş kişilerin cenazelerinin kendi topraklarına sokulması ya da transit suretle geçirilmesi usullerini kolaylaştırma amacı ile akdedilmiştir. Bu bağlamda Cenaze Nakline Mahsus Beynelmilel İtilâfname’nin birinci maddesinde cenazenin gönderilmesi için kullanılacak vasıta ne olursa olsun her cenaze için o cenazeye mahsus bir ruhsatname (ölü geçirme tezkeresi) hazırlanması zorunluluğundan bahsedilmektedir. Ruhsatname, ölen kişinin kimlik bilgilerini, ölümün gerçekleştiği yerin neresi olduğu ve ölüm sebebini içermektedir. Ruhsatnameyi düzenleme yetkisine sahip olan kişi, aynı maddede, ölümün meydana geldiği yerdeki ya da mezardan gerçekleşecek bir nakil ise ölen kişinin gömüldüğü yerdeki yetkili makam olarak işaret edilmektedir.

Ruhsatnamenin hangi dilde yazılacağı ile ilgili olarak düzenlendiği ülkenin dilinden hariç uluslararası ilişkilerde en çok kullanılan yabancı dillerden birisinin daha tercih edilmesi, düzenleyen makama tavsiye olunmaktadır(m.1/son).

Ruhsatnamenin, yetkili makam tarafından düzenlenebilmesi için öncelikle bu makama aşağıdaki belgelerin ibrazı zorunlu bulunmaktadır;

- Ölüm belgesinin tasdikli örneği,
- Cenazenin, genel sağlık bakımından tehlike yaratmayacak olduğunu ve bu İtilâfnamenin ilgili hükümlerine göre tabutlandığını gösterir resmi belge (m.2).

Cenazenin gönderilmesi ile ilgili olarak bu işleme hazırlık yapanların en çok dikkat etmeleri gereken hususun “sızdırmazlık” olduğu vurgulanmaktadır. Bunu sağlamak için ölen kişi öncelikle madenden yapılmış bir tabut içine konulacak, tabutun alt kısmı yaklaşık olarak beş santimetre kalınlığında, yer kömürü, testere talaşı, mangal kömürü tozu gibi bir madde ile kaplanmış olacak ve buna antiseptik bir madde daha ilave edilecektir⁸⁴. Ardından madeni tabut,

⁸⁰ RG: 27.10.1999 (T), 23866 (S)

⁸¹ RG: 17.02.2008 (T), 26790 (S)

⁸² International Arrangement Concerning The Conveyance Of Corpses (Erişim) <https://www.coe.int>, 12.04.2017.

⁸³ Cenaze Nakline Mahsus Beynelmilel İtilâfname’ye taraf olan devletler, Almanya, Fransa, Şili, İsviçre, Danimarka, Belçika, İtalya, Çekoslovakya ve Türkiye’dir.

⁸⁴ Üçüncü maddede ölümün bulaşıcı bir hastalıktan ileri gelmiş olması ihtimali için cenazenin kendisinin antiseptikle yıkanmış bir kefene sarılmış olması hükmüne yer verilmektedir.

hiçbir şey sızdırmayacak biçimde lehimlenecek ve bu sefer kalınlığı en az üç santimetre olan tahtadan bir tabutun içine yerleştirilecektir. Tahtaların birleştikleri yerler yine su sızdırmayacak biçimde en çok yirmi santimetre mesafeli burgularla çivilenecek ve tahta tabut, madenden bir çemberle tahkim edilecektir (m.3).

İtilafname'nin beş, altı, yedi ve sekizinci maddelerinde cenazenin gönderilme vasıtası ile ilgili olarak ayrı düzenlemelere yer verildiği görülmektedir. Dört maddenin tamamı bakımından ortak olan husus, cenazenin gönderilmesi için hangi çeşit vasıta kullanılırsa kullanılsın, cenazenin mahsus ve saklı biçimde taşınması ve genel sağlık bakımından tehlike yaratmayacak biçimde muhafazasıdır⁸⁵. İtilafname'de cenazenin gönderilmesi için kullanılacak vasıtalar, tren, otomobil, uçak ve gemi olarak belirtilmiştir. Buna göre ölen kişinin cenazesi tren ile gönderilecek ise, olabildiğince seri ve mümkün olduğu ölçüde aktarmasız seyir amaçtır (m.5/d). Cenazenin kapalı bir vagona konulması zorunluluğu bulunmaktadır⁸⁶. Tren, varış noktasına ulaştıktan sonra cenazenin ne kadar bir süre zarfında kaldırılacağı meselesi, her ülkenin kendi iç hukuk işleyişine bırakılmıştır. Bu bağlamda cenazeyi gönderen kişi, cenazenin bu süre içinde bilfiil kaldırılacağını kanaat verecek tarzda tespit edebildiği takdirde cenazeye başka bir kişinin eşlik etmesine lüzum bulunmadığı ifade edilmektedir (m.5/b).

İtilafname'de cenazenin gönderilmesi için tercih edilecek vasıtalardan bir diğeri otomobil olarak belirlenmiştir. Buna göre ölen kişinin cenazesi otomobil ile gönderilecek ise bu otomobilin mümkünse cenaze aracı olması⁸⁷; mümkün değilse herhangi bir kapalı otomobil olması gerekmektedir (m.6/a).

Ölen kişinin cenazesi uçak ile gönderilecekse, benzer anlayışla, bu uçağın yalnızca cenazelerin gönderilmesine hasredilmiş bir uçak olması öncelikle tercih edilmelidir. Bu mümkün olmaz ise cenazenin, genel sağlık bakımından tehlike yaratmayacak önlemler alınarak uçağın özel kompartımanlarından birinde ve yalnızca tabut bulundurularak taşınmasına dikkat edilmelidir (m7/a).

⁸⁵ Cenaze Hizmetlerine İlişkin Avrupa Standartı'nın "Taşıma ve Nakil" başlığını taşıyan 3.5. maddesinde de cenazelerin gönderilme biçimleri ile ilgili olarak bir düzenlemeye yer verilmiş ve fakat gönderme vasıtalarına değinilmemiştir. Buna göre gönderme, kara (yol ya da ray), deniz veya hava yolu ile yapılabilir. Cenaze, hangi yol tercih edilerek gönderilirse gönderilsin, taşınan cenazeye ilişkin, ölüm zamanını, yolculuk süresini ve gönderme için kullanılan yolun hangisi olduğunu belirtir bir künyenin hazırlanmış olması gerekmektedir.

⁸⁶ Açık vagon içinde gönderme ancak cenaze bir cenaze aracı içinde teslim edilmişse mümkün kılınmıştır (m.5/a).

⁸⁷ Cenaze araçları, olağan taşıtlardan farklı araçlardır. Cenaze araçlarının, şekil, renk ve tasarım olarak ölümün, ölümler bakımından ifade ettiği duyguları yansıtmaması gerektiği ve cenaze aracı ile yapılacak göndermelerde araçta, ölen kişiye duyulan saygı gereği, yalnızca tabutun bulunması gerektiği ifade edilmiştir (Cenaze Hizmetlerine İlişkin Avrupa Standartı (m.3.5.3)).

Son olarak ölen kişinin cenazesi gemi ile gönderilecek ise cenazenin, diğer vasıtalarla taşınmasından daha fazla sallanması ihtimali bulunduğu için sallanmayı kesin olarak önlemek bakımından, İtilafname'nin üçüncü maddesine göre hazırlanacak ikinci tahta tabutun da başka bir adi bir sandığa konulması zorunluluğundan bahsedilmektedir (m.8/a). Genel sağlık ve hijyen koşullarının ihlal edilmemesi için bu sandığı, geminin, gıda veya istihkak maddelerinin muhafaza edildiği bir bölümde bulundurulmaması ya da yolcular ve mürettebat için sıkıntı yaratmayacak bir alanda tutulması gerekmektedir (m.8/b)⁸⁸.

ab. Cenazelerin Nakli Anlaşması⁸⁹. Cenazelerin Nakli Anlaşması⁹⁰, özellikle tabutun sızdırmazlığını sağlayacak tedbirler alındığı takdirde, ölüme bulaşıcı bir hastalık sebep olmuş olsa dahi, cenaze naklinin tehlikeli bir durum yaratmayacağı hususunu göz önünde bulundurarak Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin kendi aralarındaki ilişkilerde cenazelerin gönderilmesine ilişkin formalitelerin basitleştirilmesi amacıyla akdedilmiştir⁹¹.

Anlaşmanın üçüncü maddesinde nakledilen her cenazenin beraberinde, hareket ülkesi yetkili makamları tarafından düzenlenmiş “geçiş izni” (laissez-passer) belgesinin bulunması zorunluluğundan bahsedilmektedir. Bu belgede ölen kişinin kimlik bilgileri, ölümün gerçekleştiği yer bilgisi, ölüm tarihi, ölüm sebebi, ölen kişinin yaşı, doğum tarihi ve yeri, cenazenin hangi araçla naklinin sağlanacağı, hareket ve varış noktası hususları yer almaktadır (m.2)⁹². Geçiş izni belgesinde, üçüncü maddede sayılan hususların yer almamasının yaratacağı sonuç düzenlenmekle birlikte Açıklama Raporunda, belgenin eksik olması durumunda geçiş devletinin ya da kabul eden devletin, cenazeyi kendi ülkesinin sınırlarına sokmayı reddetme hakkını haiz olduğu ifade edilmiştir.

⁸⁸ Ölüm gemide meydana gelirse, ikinci maddede bahsi geçen evraklar, geminin bayrağını taşıdığı devletin kanunlarına göre düzenlenmekte ve nakil, cenaze gemiye yüklenmiş gibi yapılmaktadır (m.9/1).

⁸⁹ Agreement On The Transfer Of Corpses

⁹⁰ Cenazelerin Nakli Anlaşması, Avrupa Konseyi Avrupa Sağlığı Komitesi tarafından 26 Ekim 1973 tarihinde hazırlanarak Strasbourg'da Konsey üyesi devletlerin imzasına açılmıştır. Anlaşma, 1937 tarihli Cenaze Nakline Mahsus Beynelmilel İtilafname hükümlerinin, iletişim teknolojileri alanında kaydedilen gelişmeler, uluslararası ilişkilerin, özellikle ticari ve turistik ve uluslararası iş gücünün fazlalaşmasına bağlı yetersizleşmesi sebebiyle hazırlanmıştır. Bir uçak kazası ihtimalinde cenazelerin nasıl taşınacağı ya da tıp biliminin ilerlemesine bağlı olarak sunduğu yeni imkanlar düşünüldüğünde konu ile ilgili yeni bir uluslararası anlaşma garantisine ihtiyaç duyulmuştur (Açıklama Raporu; Explanatory Report-ETS 80-Transfer Of Corpses (Erişim)<https://www.coe.int>, 12.04.2017).

⁹¹ Cenazelerin Nakli Anlaşmasına taraf olan devletler, aynı zamanda Cenaze Nakline Mahsus Benelmilel İtilafname'ye de taraf iseler, Cenazelerin Nakli Anlaşmasının hükümleri ile ihtilaf oluşturmadığı ve daha katı olmadığı sürece İtilafname, bu devletler bakımından geçerliliğini sürdürecektir (Açıklama Raporu; Explanatory Report-ETS 80-Transfer Of Corpses (Erişim) <https://www.coe.int>, 12.04.2017).

⁹² Geçiş izni belgesinin hangi dilde düzenleneceği hususunda Anlaşmanın ikinci maddesinde bir düzenleme bulunmaktadır. Buna göre geçiş izni belgesi, düzenlendiği ülkenin resmi dilinde ya da Avrupa Konseyi resmi dillerinden birisi ile yazılmış olmalıdır.

Geçiş izni belgesinin, yetkili makam tarafından düzenlenebilmesi için öncelikle bu makama aşağıdaki belgelerin ibrazı zorunlu bulunmaktadır;

- Cenazelerin nakli ile gerektiğinde defin ve mezardan çıkarma hakkında hareket ülkesinde yürürlükte bulunan tüm tıbbi, sıhhi, idari ve hukuki formalitelerin yerine getirildiğini gösterir belge,
- Cenazenin, Anlaşmanın ilgili hükümlerine göre tabutlandığını⁹³ gösterir belge,
- Tabutun, sadece geçiş izninde adı kayıtlı kişinin cansız bedenini ve kendisi ile birlikte gömülecek ya da yakılacak kişisel nesneleri ihtiva ettiğini gösterir belge.

Cenaze Nakli Anlaşması, cenaze ilgili olarak geçiş belgesinin düzenlenmesinden önceki işlemlerle ilgili olarak hüküm ihtiva etmemekte yalnızca bu işlemler hakkında cenazeyi gönderen devletin uygulamalarına atıfta bulunmaktadır⁹⁴

Cenaze Nakline Mahsus Beynelmilel İtilafname'den farklı olarak Cenazelerin Nakli Anlaşması'nda cenazenin hangi nakil vasıtasında ne şekilde nakledileceğine ilişkin ayrıca düzenlemelere yer verilmemektedir. Ancak cenazenin nakledileceği vasıta ne olursa olsun yedinci madde hükmüne göre tabut normal yük olarak nakledilirse, tabut olduğunun anlaşılmasını engelleyecek biçimde ambalajlanması ve dikkatli biçimde taşınması gerekmektedir.

ac. Dünya Sağlık Örgütü Uluslararası Sağlık Tüzüğü. Dünya sağlık Örgütü tarafından ikinci basımı 2005 yılında yapılan Uluslararası Sağlık Tüzüğü'nün amacı, hastalıkların uluslararası yayılımını engellemektir. Bu bağlamda halk sağlığı riskleri ile orantılı ve bunlarla sınırlı olacak şekilde uluslararası trafik ve ticaret yolu ile gereksiz müdahaleden kaçınacak

⁹³ Anlaşmanın altıncı maddesine göre tabutun sızdırmaz olması ve içinde emici bir madde ihtiva etmemesi gerekmektedir. Tabutun taşınması gereken özellikler maddede şu şekilde ifade edilmiştir;

- En aşağı 20 milimetre kalınlığında tahtadan yapılmış bir dış tabutun içine yerleştirilecek dikkatlice lehimlenmiş kurşundan ya da kendiliğinden tahrip olan başka bir maddeden yapılmış olan bir iç tabut

- Veya en aşağı 30 milimetre kalınlığında tahtadan yapılarak içi kurşunla ya da kendiliğinden tahrip olan başka bir madde ile kaplanmış olan tabut

Ölüm sebebi bulaşıcı bir hastalıkla ise cenazenin kendisinin antiseptik ihtiva eden bir ürünle yıkanmış olan kefene sarılma zorunluluğu bulunmaktadır.

Cenazenin nakli hava yolu ile sağlanacaksa mümkünse tabutun temizleyici bir cihazla teçhiz edilmesi; mümkün değilse hareket ülkesi yetkili makamlarınca yeterli görülen direnç garantisi verilmesi gerekmektedir.

⁹⁴ Her devletin, ölümün ardından beden kalıntılarına ne şekilde işlem tesisi edileceği ile ilgili düzenlemeleri farklıdır. Cenazelerin Nakli Anlaşması, cenaze naklinin tehlikeli bir durum yaratmaması amacıyla uygun olarak tabuta ilişkin düzenlemeler saklı kalmak kaydı ile devletlerin ulusal düzenlemeleri arasındaki farklılığı kabul etmiştir. Cenazelerin Nakli anlaşması ile bilhassa tabut ve tabutlamaya ilişkin olarak üye devletler ile Anlaşmaya daha sonra katılacak devletlerin uygulama esaslarında yeknesaklık sağlanması hedeflenmektedir (Açıklama Raporu; Explanatory Report-ETS 80-Transfer Of Corpses (Erişim)<https://www.coe.int>. 12.04.2017) .

ölçüde hastalıkların yayılmasına bir halk sağlığı yanıtı sunmak, bunları önlemek, koruma sağlamak ve kontrol etmek Uluslararası Sağlık Örgütü’nün misyonu kabul edilmektedir.

Konu ile ilgili olarak Tüzüğün on sekizinci maddesinde Dünya Sağlık Örgütü’nün, ölen kişilerin cansız bedenlerinin güvenli idaresi ve nakliyesini sağlamak üzere belirli sağlık önlemlerinin alınması hususunda taraf devletlere tavsiyede bulunma hakkının bulunduğu hükme bağlanmıştır.

Tüzüğün “Halk Sağlığı” başlığını taşıyan yirmi üçüncü maddesinin genel değerlendirmesine göre taraf devletlerin, tüzük kapsamında ve uluslararası anlaşmalara bağlı olmak şartı ile halk sağlığı amacı göz önünde bulundurularak varışta ve kalkışta ölen kişilerin cansız bedenlerinin incelenmesini talep etme hakkı haizdir.

b. Ulusal Düzenlemeler.

ba. Umumi Hıfzısıhha Kanunu. Umumi Hıfzısıhha Kanunu vatandaş ya da yabancı arasında fark gözetmeden ölen kişilerin cenazelerinin naklini, Türkiye’deki bir şehir ya da kasabadan başka bir şehir ya da kasabaya veyahut yabancı bir ülkeden Türkiye’ye biçiminde anlamakta ve düzenlemektedir⁹⁵.

Birinci ihtimalde ölen kişinin hem gömülmesinden önce hem gömülmesinden sonra bir şehir ya da kasabadan başka bir şehir ya da kasabaya gönderilmesi için ölümün gerçekleştiği ya da kişinin gömüldüğü yer belediyesinin belge çıkarması gerekmektedir. Böyle bir belgenin çıkarılabilmesi için de ölen kişi henüz gömülmemişse söz konusu kişinin gömülmesine izin verildiğini gösterir belgenin ibrazı gerekmektedir. Ölen kişi gömülmüşse mezarlık defterindeki kayıtların bir örneği çıkartılmaktadır. Her iki durum için de geçerlik olmak şartı ile naklin, sıhhi bir mahzur yaratmayacağını gösterir tasdikli bir doktor raporuna ihtiyaç duyulmaktadır (m.228)⁹⁶.

Bir şehir ya da kasabadan başka bir şehir ya da kasabaya gönderilecek cenazelerin Sağlık Bakanlığı tarafından Belediyelere tebliğ olunacak genelgelerde belirtilen fenni usullere bağlı olarak tabutlanmış olması zorunluluğu bulunmaktadır. Aksi taksirde bu cenazelerin nakli yasaktır.

⁹⁵ Umumi Hıfzısıhha Kanununun yirminci maddesinde cenazelerin gönderilmesi ile ilgili tüm işlerin, belediyelerin görevleri arasında bulunduğu ifade edilmiştir.

⁹⁶ Ölüm kolera, veba, çiçek, şarbon, cüzam veya ruam hastalıklarından birine bağlı olarak gerçekleşmişse ölen kişilerin cenazelerinin bir yerden diğer bir yere gönderilmesi yasaktır. Ayrıca kolera, veba, çiçek veya lekeli humma hastalıklarından birisi sebebiyle ölen kişinin bir sene geçmedikçe mezarından çıkartılara mezarlık içinde başka bir bölgeye gönderilmeleri de yasaktır (m.229).

Umumi Hıfzısıhha Kanununda, cenazenin gönderilmesi için kullanılacak vasıtalar, gemi, uçak ve otomobil olarak belirtilmiştir. Gemi ile gönderilecek cenazeler için iki yüz yirmi sekizinci maddede belirtilen gönderme izninin alınmış ve tabutlamanın usulüne uygun yapıldığının onaylanmış olması gerekmektedir. Aksi takdirde gemi idaresi cenazeyi teslim almayacaktır⁹⁷. Genel sağlık bakımından tehlikeli bir durum yaratmaması bakımından uluslararası hukuktaki anlayışa uygun şekilde cenazelerin gemi ile gönderilmesinde seyrin süratli olması esası iki yüz otuz birinci maddede hükme bağlanmıştır.

Umumi Hıfzısıhha Kanununda cenazelerin uçak ile gönderilmesine ilişkin ayrı bir düzenleme yapılmamış olup cenazenin hava yolu ile gönderilmesine ilişkin esaslar, gemi ile gönderilmesine ilişkin esaslara tabi kılınmıştır (m.231).

Cenazelerin karayolu kullanılarak gönderilmesine ilişkin olarak Umumi Hıfzısıhha Kanununda tren, bir gönderme vasıtası olarak değerlendirilmemiş olup yalnızca otomobil ile yapılacak göndermelere ilişkin bir düzenleme yapılmıştır. Kara yolu kullanılarak gönderilecek cenazeyi taşıyan aracın özelliklerine ilişkin olarak da bir düzenleme bulunmamakla birlikte uzun sürede ya da sıcak mevsimlerde gerçekleşecek karayolu nakliyelerinde sağlık memuru tarafından talep edilmesi halinde cenazelerin ilaçlanması gerekliliği iki yüz otuz ikinci maddede ifade edilmiştir.

Umumi Hıfzısıhha Kanununda cenazenin, yabancı bir ülkeden Türkiye’ye gönderilmesine ilişkin ayrı bir hükme yer verilmiştir. Buna göre bir yabancı ülkeden ülkemize cenaze gönderilebilmesi için buna izin verildiğini ve naklin genel sağlık bakımından sakınca yaratmadığını kanıtlayan ve mahalli idareden verilmiş bir “ölü nakil belgesinin” ibraz edilmesi zorunluluğu bulunmaktadır (m.234). Söz konusu belgenin ibraz edilmemesi ihtimalinde ne olacağı hususunda bir boşluk bulunmakla birlikte, muhtemel sonucunun yabancı ülkeden gelen cenazenin Türkiye topraklarına kabul edilmemesi olduğu değerlendirilebilir.

bb. Belediye Kanunu. Belediye Kanunu’nun on dördüncü maddesinde cenazelerin gönderilmesi ile ilgili işlemleri yürütmek görevi belediyelere hasredilmiştir.

bc. Gümrük Kanunu. Cenazelerin gönderilmesi esnasında cenazeyle ilgili eşyanın gümrüğü ile ilgili düzenleme Gümrük Kanunu’nun “özellik gösteren faaliyetler” başlığını taşıyan altıncı kısım, “gümrük vergilerinden muafiyet ve istisna” başlığını taşıyan birinci bölümünde hükme

⁹⁷ Deniz yolu ile yapılacak göndermelerde gemi idaresine teslim edilecek belgelerin yüklemenden önce Hudut ve Sahiller Sağlık Müdürlüğü’ne onaylatılması gerekmektedir (m.233).

bağlanmıştır. Buna göre cenaze ve cenaze ile ilgili eşyanın ithali ile tabutlar, cenaze kül kapları ve süsleme niteliği olan cenaze levazımatı gümrük vergisinden muaftır (m.167).

bd. Mezarlıklar Hakkında Nizamname. Mezarlıklar Hakkında Nizamnamenin yirmi yedinci maddesinde ölen kişilerin mezarlığa kadar nakli ile ilgili işlemlerde belediyeler, yetkili makam olarak işaret edilmekte ve konu ile ilgili lüzumlu olan tüm tesisatın belediyelerce vücuda getirileceği ifade edilmektedir.

be. Mezarlık Yerlerinin İnşaaı ile Cenaze Nakil ve Defin İşlemleri Hakkında Yönetmelik. Cenazelerin nakli ile ilgili düzenlemeler oldukça kapsamlı bir biçimde Yönetmeliğin yedinci bölümünde düzenlenmektedir. Buna göre cenazelerin naklini sağlayacak her tür vasıtanın temini belediyelerin görevidir (m.29/1). Eğer cenaze Türkiye’deki başka bir yerleşim yerine gönderilecekse, cenazeyi taşıyan aracın soğutma tertibatı ile donatılmış olması gerekmektedir (m.20).

Aynı nakil aracı ile, uygun düzenleme yapılarak, birden fazla cenazenin nakli sağlanabilmektedir (m.30/II).

Cenazenin Türkiye’deki başka bir yerleşim yerine gönderilebilmesi için aranan şart, belediye sağlık işleri birimlerinden cenaze yol izin belgesinin temin edilmiş olmasıdır (m.32).

Anlaşmalı ülkelerden Türkiye’ye gelecek ya da Türkiye’den anlaşmalı ülkelere gönderilecek her cenaze ve cenaze parçası için ölümün gerçekleştiği yerin yetkili makamından, cenazeler için geçiş izin belgesinin temin edilmesi gerekmektedir. Ayrıca cenaze naklinin tıbbi ve hukuki bakımdan bir sakınca yaratmadığının ve cenazenin usulüne uygun şekilde tabutlandığının resmi olarak belgelendirilmesi de zorunludur (m.35/I). Yönetmelikte aksi takdirde ne olacağı hususunda bir boşluk bulunmakla birlikte, muhtemel sonucunun cenazenin reddedilmesi olduğu değerlendirilebilir.

Ölen kişinin cenazesi anlaşmalı ülkelerin dışında başka bir yabancı ülkeye gönderilmesi, ölen kişinin yakınlarının söz konusu ülkenin cenaze nakli için istediği belgeleri temin etmiş ve cenaze yol geçişi iznini almış olmalarına bağlı tutulmuştur (m.35/II).

Türkiye dışında ölen bir yabancının Türkiye’de gömülmek istemesi durumunda cenazesinin Türkiye’ye ne şekilde gönderileceği ile ilgili düzenleme Yönetmeliğin otuz yedinci maddesindeki kapsayıcı ifadede anlaşılmaktadır. Buna göre yabancı ülkelere getirilen cenazelerin gönderilmesine izin verildiğini ve cenazenin gönderilmesinde genel sağlık bakımından herhangi bir sakınca yaratmadığını gösterir, cenazenin gönderildiği yerin yetkili makamları tarafından düzenlenmiş bir cenaze nakil belgesinin ibraz edilmesi zorunluluğu

bulunmaktadır. Bu belgenin, ölen kişiye ait kimlik bilgilerini, baba adını, ölümün gerçekleştiği yerin neresi olduğunu, ölüm şeklini, nakle izin verildiği, naklin mahzur teşkil etmeyeceği hususlarını içermesi gerekmektedir (m.37). Benzer şekilde Yönetmelikte aksi takdirde ne olacağı hususunda bir boşluk bulunmakla birlikte, uluslararası düzenlemelerden hareketle muhtemel sonucunun cenazenin ülkeye kabul edilmemesi olduğu değerlendirilebilir.

bf. Havaalanı Sağlık Denetleme Merkezleri Yönetmeliği. Umumi Hıfzısıhha Kanunu, 1983 tarihli ve 181 sayılı Sağlık Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Cenazelerin Nakli Anlaşması ve Uluslararası Sağlık Tüzüğü'ne dayandırılan Yönetmeliğin on sekizinci maddesinde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ya da yabancı olması fark etmeksizin başka ülkelerden Türkiye'ye gönderilen cenazelerin kabulü için bu cenazelerin bulaşıcı hastalıklar bakımından sakınca yaratmadığının sağlık denetleme merkezleri doktorları tarafından temin edildiği bir izin belgesinin ibraz edilmesi gerekmektedir.

Diğer hususlarda Yönetmelik Cenazelerin Nakli Anlaşmasına göndermede bulunmaktadır.

Sonuç

Türkiye'de ölen yabancıların cenaze işlemleri ile ilgili düzenlemelerin, ulusal ve uluslararası çeşitli hukuki metinlerde dağınık şekilde yer aldığı görülmektedir. Ölüm gerçekliğine ulaşılması ile birlikte geri kalanlar bakımından ölümün ardından yapılacak işlemler, sırası ile ölümün bildirilmesi ve beden kalıntısının maddi dünya ile irtibatının kesilmesine ilişkin yürütülecek olan cenaze işlemleri olarak incelenmiştir.

Türkiye'de ölen yabancıların ölüm olaylarının bildirilmesi ile ilgili düzenlemeleri içeren ulusal ve uluslararası hukuki metinlerin ortak yönü, ölüm belgesi düzenlemek yolu ile mümkün olabildiğince kısa sürede ölümün bildirilmesini ve kütüğe işlenmesini sağlamaktır.

Ölüm olayının bildirilmesinin ardından cenazeye, ölen kişinin ya da yakınlarının tercihinine göre gömme, yakma ya da gönderme biçiminde değişen işlemlerden birisi uygulanmaktadır.

Gömme işlemi mezarlıklarda gerçekleşmektedir. Mezarlıklara ilişkin mevzuat hükümlerinin genel değerlendirmesi neticesinde mezarlık alanlarının tespiti ve mezarlıkların inşası ve işletilmesi ile ilgili konularda belediyelerin yetkilendirilmiş olması, bu işlemlerin kamu hizmeti olarak nitelendirilmesine imkan vermektedir. Kamu hizmetleri, topluma eşit şartlar altında arz edilmektedir. Bir diğer ifade ile kamu hizmetlerinden eşit şekilde yararlanma, kişilerin sahip oldukları genel haklardandır. Bu ilkenin yabancılar hukuku alanına yansımaları, kamu

hizmetlerinin arzında bu hizmetlerin temel hak ve özgürlüklerden sayılması itibariyle vatandaş ile yabancı arasında bir fark gözetilmeyerek yabancıların bu hizmetlerden vatandaşlar gibi yararlanacak olmasıdır.

Yakma işlemi, Türkiye’de bir krematoryum bulunmaması sebebiyle, yabancılar bakımından, teknik imkansızlık sebebiyle mümkün değildir.

Gönderme işlemi, Türkiye’de ölen yabancının cenazesinin yabancı bir ülkeye gönderilmesi ile yabancı ülkede ölen yabancının Türkiye’de gömülmek istediği için cenazesinin Türkiye’ye gönderilmesini kapsamaktadır. Cenazelerin gönderilmesine ilişkin düzenlemeleri içeren ulusal ve uluslararası hukuki metinlerin ortak yönü, gönderme işleminin, hangi vasıta ile yapılacak olursa olsun mümkün olabildiğince süratli tamamlanması ve bilhassa kamu sağlığı bakımından sakınca yaratacak durumlara mani olacak tedbirlerin alınmasıdır.

Ölüm gerçekliği karşısında vatandaş ya da yabancı ayrımı yapmak mümkün olmadığından sonuç olarak denilebilir ki, sonsuzluk evrenine göçenlerin tamamı adına geride kalanlarca idrak edilmesi gereken şey hayatın kıymeti ve ölen kişinin yaşadığı hayatla irtibatının kesilmesine yönelik cenaze işlemlerinin, ölen kişiye ve yakınlarının duyduğu üzüntüye duyulan saygı gereği olabildiğince özenli, onurlu ve ağırbaşlı şekilde yürütülmesi gereğidir.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- ALTUĞ Yılmaz, *Yabancıların Hukuki Durumu*, İstanbul, 1971.
- ARIES Philippe, *Batılının Ölüm Karşısında Tavırları*, (Çev) M.Ali KILIÇBAY, Gece Yayınları, Ankara, 1991.
- BURCU Esra, AKALIN Emel, *Ölüm Olgusuna İlişkin Sosyolojik Tartışmalar*, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları, Yıl 5, Sayı 8, Bahar 2008.
- ÇAPAR Ömer, Homeros Destanları Işığında Anadolu-Hellas Ölü Gömmeye Adetleri, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt 33, Sayı 1-2, 1990.
- ÇELİKEL Aysel, ERDEM Bahadır, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 14.Bası, İstanbul, 2016.
- ÇELİKEL Aysel, ÖZTEKİN GELGEL Günseli, *Yabancılar Hukuku*, İstanbul, 2014.
- ÇIRAKMAN Birsen, *Kamu Hizmeti*, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 9, Sayı 4, 1976.
- ÇİÇEKLİ Bülent, *Yabancılar Hukuku*, Ankara, 2013.
- DOĞAN Vahit, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Ankara, 2015.
- EKŞİ Nuray, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, İstanbul, 2015.
- GEZDER Ümit, *Ölüm Sonrası Hatırayı Koruma Doktrini ve Ölüm Sonrası Kişiliğin Korunması*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 65, Sayı 1, 2007.
- GÖZLER Kemal, KAPLAN Gürsel, *İdare Hukukuna Giriş*, Bursa, 2015.
- GÜLER Çağatay, ÇOBANOĞLU Zakir, *Mezarlıklar Tesisi, Ölü Defin Ve Nakil İşleri*, Ankara, 1996.
- GÜVEN Pelin, *Yabancıların Vasiyet Yapma Ehliyetine, Vasiyetin Şekline ve Esasına Uygulanacak Hukuk ile Bu Kapsamda Yabancı Gerçek Kişilerin Miras Hakkı*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 10, Sayı 1-2, 2006.
- HANOĞLU Lütfü, *Ölüm Tanımı ve Beyin Ölümü*, Milletlerarası Özel Hukuk Perspektifi ile Biohukuk-Toplantı Sunumları ve Tartışmalar, Çanakkale, 2012.
- HIRŞ Ernest, *Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Dersleri*, (Çev.) Selçuk Baran VEZİROĞLU, Ankara, 2001.
- KİNG Russell, *Towards A New Map Of European Migration*, International Journal of Population Geography, Vol.8, 2002.

KOÇ Sermet, CAN Muhammet, *Ölü Kavramı ve Ölü Muayenesi*, (Erişim) <http://www.klinikgelisim.org.tr>.

MANDALOĞLU Mehmet, *İslamiyet'ten Önce Türklerde Toplantı ve Törenler*, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl 16, Sayı 2, 2012.

NOMER Ergin, *Devletler Hususi Hukuku*, İstanbul, 2008.

ONAY İbrahim, *İslamiyet'ten Önce Türklerde Cenaze ve Defin İşlemlerinde Uygulanan Gelenekler ve Bunların Amaçları*, The Journal Of Academic Social Science Studies, Sayı 3, Mart 2013.

ÖZEL Çağlar, *Medeni Hukuk Açısından Ölüm Anının Belirlenmesi ve Ceset Üzerindeki Hakka İlişkin Bazı Düşünceler*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 51, Sayı 1, 2002.

ÖZTERZİ Sevil, *Anadolu'da Neolitik ve Kalkolitik Dönemdeki Mezar Tiplerinin ve Ölü Gömme Geleneklerinin Sosyokültürel Açıdan Değerlendirilmesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji (Paleoantropoloji) Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011.

PEHLEVAN Sevim Ayla, GÜNAY CESUR Işın, *Arkeolojide Paleoantropoloji*, Hayat Erkanal'a Armağan, İstanbul, 2006.

SAĞIR Adem, *Toplu Merasimlerden Belediye Hizmetlerine Kurumsallaşan Ölüm Bağlamında Bir Ölüm Sosyolojisi Denemesi*, Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic, Sayı 7/2, Bahar 2012, s.908.

SEROZAN Rona, *Kişilik Hakkının Korunması İle İlgili Bazı Düşünceler*, Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, Sayı 14, 1977.

SEVİĞ Vedat Raşit, *Türkiye'nin Yabancılar Hukuku*, İstanbul, 1981.

SEVİNÇ Fatma, *Hitit Krallarının/Kraliçelerinin Cenaze Törenleri ve Eski Yakındoğu'da Kremasyon(Ölüyü Yakarak Defnetme) Geleneği*, 38.Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları(ICANAS), Ankara, 2007.

SIDEL Moydra, *Death, Dying and Beravement, Ageing in Society an Introduction to Social Gerontology*, London, 1996.

ŞİMŞEK Suat, *Kamu Mallarının Özel Mülkiyete Konu Olmaması İlkesinin Mülkiyet Hukukuna Yansımaları*, Sayıştay Dergisi, Sayı 92, Ocak-Mart 2014.

TANRIBİLİR Bilge, *Kanuni Mirasçılıktan Doğan Kanunlar İhtilafı*, Ankara, 2000.

TEKİNALP Gülören, *Türk Yabancılar Hukuku*, İstanbul, 1998.

THOMAS Louis Vincent, *Funeral Rights: An Overview*, *Encyclopedia Of Religion*, (Çev.) Nermin ÖZTÜRK, 2005.

THOMAS Louis Vincent, *Ölüm*, (Çev.) Işın GÜRBÜZ, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.

TOPRAK Zerrin, KARAKURT Ahu, *Türkiye’de Yabancı Mezarları ve Küresel İlişkiler Açında Stratejik Gelişmeler-İzmir İçin Bir Yaklaşım*, Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, 2009.

TUNA Muammer, ÖZBEK Çağlar, *Küreselleşen Dünyada Turizm Bağlantılı Uluslararası Göçler ve Ulus Devlete Olan Aidiyetin Değişen Anlamı*, Adnan Menderes Üniversitesi Toplumsal Dönüşümler ve Sosyolojik Yaklaşımlar VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Ekim 2009.

TUNÇ Hasan, BİLİR Faruk, YAVUZ Bülent, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, 2015.

ÜNAL Mehmet Süheyl, *Zamansız Ölüm: Geleneksel ve Modern Toplum Karşıtlığında Ölümün Yeri*, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Cilt 11, Sayı 2, 2011.

ÜNDÜCÜ Cemile, ERDOĞAN Melike, IŞIK Özge, *Avrupa’da Uluslararası Emeklilik Göçü ve Bütünleşme Kapsamında Yönetime Katılım Üzerine İnceleme*, Yönetim Bilimleri Dergisi, Sayı 7, 2009.

ZEVKLİLER Aydın, ACABEY Mehmet Beşir, GÖKYAYLA Emre, *Medeni Hukuk-Giriş-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku-Aile Hukuku*, Ankara, 1999.